

DE
ST@RTBAAN

**Ik, jij, hij of zij,
iedereen hoort erbij!**

Pestprotocol Basisschool De St@rtbaan

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Pesten; een definitie	4
1.1: Wat is pesten?	4
1.2: het verschil tussen pesten en plagen	4
1.3: cyberpesten	5
1.4: oorzaken en gevolgen van pesten	5
1.5: signalen van pesten	8
1.6: de betrokkenen	9
Het gedragsprotocol	13
2.1: hoe wordt er gewerkt aan het pedagogisch klimaat / welke afspraken gelden er?	13
Preventief handelen	14
3.1: pesten voorkomen	14
3.2: tips om pesten te voorkomen:	16
Curatief handelen	20
4.1: wat doen we als we pesten signaleren?	20
4.2: Stappenplan pestprotocol: leerkrachten	21
4.3: Stappenplan pesten: kinderen	26
Begeleiding bieden bij pesten	28
5.1: het gepeste kind	28
5.2: de pester	29
5.3: de groep	30
5.4: de ouders	30
5.5: de leerkracht	31
Ouders	32
6.1: hoe benader je ouders?	32
6.2: tips voor ouders	33
Lessuggesties preventief en curatief handelen	35
Bijlage	55

Inleiding

Als school hoop je natuurlijk dat er nooit wordt gepest. Maar de realiteit is gewoon anders. Waar mensen zijn, wordt wel eens gepest. Het verschil zit dan in het feit wat je als school doet met dit gegeven. Doe je alsof het er niet is? Of doe je zoveel mogelijk om de kansen te verkleinen? En wat doe je als het al is gebeurd?

Allemaal vragen die een school bezig houdt. Met dit protocol willen wij één preventieve lijn creëren in ons onderwijs om pesten zoveel mogelijk te beperken.

Ook willen wij een gezamenlijk stappenplan vastleggen voor gevallen waar pesten toch voorkomt.

Tevens is dit protocol bedoeld ter ondersteuning voor leerkrachten en ouders. Het bevat materiaal- en lessuggesties voor leerkrachten en informatie en tips voor ouders omtrent pesten.

Dit pestprotocol is een onderdeel van het afstudeerwerkstuk van een studente aan de Fontys Pabo Eindhoven. Voor meer achtergrondinformatie met betrekking tot dit protocol en de bijbehorende producten, zie het afstudeerwerkstuk...

Dit pestprotocol hoort tevens bij het gedragsprotocol van Basisschool De St@rtbaan en sluit hierbij aan bij de eerste 'gouden regel': Ik, jij, hij of zij, iedereen hoort erbij!

Pesten; een definitie

1.1: Wat is pesten?

'Iemand wordt getreiterd of is het mikpunt van pesterijen als hij of zij herhaaldelijk en langdurig blootstaat aan negatieve handelingen verricht door één of meerdere personen'.¹

- Pesten is niet van korte duur. Het is herhaaldelijk en langdurig.
- Bij pesten is er sprake van een ongelijke machtsverhouding.
- Pesten kan in verschillende vormen voorkomen (verbaal, fysiek, psychologisch).
- Pesten gebeurt meestal in een groep (een groepsproces).

Verschillende vormen van pesten:

Fysiek pesten:

Fysiek pesten kan bestaan uit: slaan, schoppen, stompen, krabben of bijten.

Bij fysiek pesten kan het gaan van subtiel trek- en duwwerk, via slaan, schoppen, vechten, krabben e.d. tot zelfs het gebruik van (of dreigen met) wapens als stokken of messen. Maar ook achtervolgen, opjagen, klem zetten of opsluiten kan je fysieke vormen van pesten noemen.

Psychologisch pesten:

Psychologisch pesten kan de vorm aannemen van iemand uitsluiten, niet met iemand praten. Het kan ook de vorm aannemen van afpersing, dreigementen, beschadigingen van iemands eigendommen of het verspreiden van geruchten of iemand belachelijk maken.

Verbaal pesten:

Het gaat dan om spotten, uitschelden, bedreigen, roddelen, leugens verspreiden, kleineren, steeds een bijnaam gebruiken, gemene briefjes schrijven e.d.

Cyberpesten:

Een andere (nieuwere) vorm van pesten dat steeds vaker voorkomt is het 'digitaal pesten'. De kinderen van tegenwoordig leven in een zeer snel ontwikkelend mediatijdperk. Kinderen hebben MSN, Hyves enz...

Het internet wordt steeds meer gebruikt om te pesten door kinderen. Omdat je hier op school ook mee te maken krijgt willen we als school hier ook voldoende aandacht aan besteden (naast het 'normale' pesten). In paragraaf 1.3 wordt hier meer over toegelicht.

1.2: het verschil tussen pesten en plagen

Het verschil tussen pesten en plagen zit vooral in het machtsverschil. Plagen wordt door beide kinderen gedaan (het is een wisselwerking).

Plagen is een manier om grenzen te verkennen. Plagen verduidelijkt iemands sterke en zwakkere kanten. Plagen is een spelletje. Niet altijd leuk, maar nooit echt bedreigend.

Je noemt iets pesten als er dus sprake is van een ongelijke machtsverhouding. Het ene kind is hierin sterker dan het andere kind en de pester misbruikt zijn macht. Het slachtoffer kan of durft zich niet te verdedigen (en dan is er sprake van een ongelijke machtsverhouding). Dan is het steeds hetzelfde kind dat wint of verliest. Als dit meerdere malen gebeurt (en dus langdurig dezelfde persoon is) dan is het pesten.

Het is van uiterst belang om kinderen dit verschil al vanaf vroege leeftijd te leren.

---

¹ Baeten, M. & Hest, J. (2002). *Kinderen en...ingrijpende situaties: pesten*. Hilversum: Kwintessens. (Blz. 12)

In het boek *Pesten, gedaan ermee!* (Deboutte, 1995) worden de verschillen tussen pesten en plagen duidelijk in een tabel weergegeven.

Plagen	Pesten
- is onschuldig; gebeurt onbezonnen of spontaan, gaat soms gepaard met humor.	- gebeurt berekend (men weet vooraf goed wie, hoe en wanneer men zal pesten), men wil bewust iemand kwetsen of kleineren.
- is van korte duur of gebeurt slechts tijdelijk.	- is duurzaam: het gebeurt herhaaldelijk, systematisch en langdurig.
- speelt zich af tussen gelijken.	- ongelijke strijd: 'de pestkop ligt altijd boven'
- is meestal te verdragen of zelfs fijn, maar kan kwetsend of agressief zijn.	- de pestkop heeft geen positieve bedoelingen; wil pijn doen, vernielen of kwetsen.
- meestal één tegen één	- meestal een groep (pestkop, meelopers en supporters) tegenover één geïsoleerd slachtoffer.
- wie wie plaagt, ligt niet vast; de tegenpartijen wisselen keer op keer.	Neiging tot vaste structuur: pestkoppen zijn meestal dezelfde, net zoals de slachtoffers ²

1.3: cyberpesten

*'Cyberpesten houdt in: alle manieren om een ander te pesten, maar dan via digitale wegen zoals internet en mobiele telefoon. Uitschelden, stalken, treiteren en dergelijke, maar dan nu middels een chat, mailtje, sms'je, een digitaal opgenomen en verstuurd filmpje of fotootje, een telefoongesprek, screensaver en noem maar op.'*³

In het boek *'Pesten is laf! Cyberpesten is laffer'* (Delver & Hop, 2007) verdelen ze cyberpesten in de volgende categorieën:

- Flaming: online gevechten middels scheldberichten die over en weer gestuurd worden (bijvoorbeeld in chatboxen of MSN).
- Harassment: het herhaaldelijk sturen van scheldberichten, in e-mail of chat. Het continu 'lastig vallen' van iemand.
- Dissing: kwaadaardig roddelen over iemand om zijn / haar reputatie te schaden.
- Outing: het openbaar maken van privédocumenten zoals foto's of filmpjes.
- Trickery: het uitlokken dat iemand zijn / haar privégegevens verstrekt om deze vervolgens online te zetten of door te versturen.
- Exclusion: het isoleren van iemand van de groep (met name in chatgroepen enz.)
- Cyberstalking: iemand herhaaldelijk lastigvallen via internet.

Voor adviezen omtrent cyberpesten, zie hoofdstuk 3: preventief handelen (tips voor ouders, leerkrachten en kinderen).

1.4: oorzaken en gevolgen van pesten

Het is moeilijk te omschrijven wat precies de oorzaak is van pesten. Ieder kind is immers anders. Hier volgen een aantal mogelijke oorzaken voor pesten. Nogmaals; dit is misschien niet voor ieder kind van toepassing. Ieder kind is anders.

² Deboutte, G. (1995). *Pesten, gedaan ermee! Omgaan met pesterijen? Tips voor ouders, leerkrachten en begeleiding*. Brussel: Bakermat uitgevers.

³ Delver, B. & Hop, L. (2007). *Pesten is laf! Cyberpesten is laffer*. Haarlem; Vives Media B.V. blz. 14

Mogelijke oorzaken:**1. Kenmerken van de persoon**

Zowel kenmerken van het slachtoffer als van de pester kunnen oorzaken zijn van pesten. Zo is de gepeste bijvoorbeeld zachtvaardig en gevoelig, terwijl de pestkop soms juist impulsiever, sociaal assertiever en dominanter is.

2. Opvoedingsprocessen gedurende de kindertijd

Bij kinderen die gepest worden kan een te beschermende opvoedingsstijl angst en onzekerheid bij het kind veroorzaakt hebben. Dit zijn kenmerken die pesten kunnen 'uitlokken'.

Bij een pestkop kan sprake zijn van een gebrek aan warmte en geborgenheid, het toestaan van agressief gedrag en/of het toepassen van fysieke straf door de opvoeder.

3. Wisselwerking tussen leerlingkenmerken en schoolkenmerken

Bepaalde schoolkenmerken kunnen samenhangen of van invloed zijn op het pesten tussen leerlingen. Op een school waar veel aandacht is voor groepsprocessen zou minder snel gepest worden dan een school die gericht is op individuen. Bij de eerste leert men met elkaar samenwerken en elkaar waarderen terwijl er bij de tweede een gevoel van competitie kan ontstaan. Natuurlijk spelen de kenmerken van de leerlingen hierbij een rol. De een werkt graag samen terwijl de ander liever zelfstandig werkt.

4. Sociale processen of groepsdynamische processen

Een voorbeeld hiervan zijn sympathie-antipathie-processen, of machtsprocessen binnen of tussen groepen. Als er in een groep een duidelijke rolverdeling is, is er vaak een leider en aantal zogenoemde 'underdogs'. Het risico wat hier bestaat is dat de leider de rest van de groep aanstuurt om de 'underdogs' te pesten.

5. Kenmerken van de maatschappij

Hierbij gaat het bijvoorbeeld om prestatie- en machtsgerichtheid en selectie van de sterkeren. Als de maatschappij machtsgericht is zullen kinderen met zich mee krijgen, dat het belangrijk is om macht te hebben. Pesten is een manier die gebruikt wordt om een machtsgevoel te krijgen en om te tonen dat je de sterkste bent.

Mogelijke gevolgen:**Gevolgen voor het slachtoffer:**

- Minderwaardigheidsgevoel: kinderen kunnen het gevoel hebben dat ze niets goed doen.
- Onzekerheid / negatief zelfbeeld: gepeste kinderen gaan op den duur geloven wat de pesters over ze zeggen.
- Eenzaamheid: kinderen die gepest zijn voelen zich soms heel alleen.
- Leerprestaties gaan achteruit: het gaat minder goed op school.
- Angst: gepeste kinderen zijn soms bang om naar school te gaan. Ze gaan liever niet naar school. Nachtmerries kunnen voorkomen enz...
- Sociaal isolement: Gepeste kinderen zijn soms bang om nieuwe vrienden te maken.
- Depressie: ze voelen zich heel somber.
- Wantrouwen: kinderen kunnen op een gegeven moment anderen gaan wantrouwen en op die manier (ook later) moeite hebben met sociale relaties.
- Risico op faalangst: door de gevolgen van langdurige pesterijen kunnen kinderen faalangst ontwikkelen. Dit kan langdurige gevolgen hebben.
- Lichamelijke gevolgen: denk aan spanningen zoals hoofdpijn, buikpijn, misselijkheid, diarree, bedplassen enz... Tevens zijn er natuurlijk lichamelijke gevolgen als er wordt geslagen, geschopt of geduwd.

De bovenstaande punten zorgen er vaak voor dat kinderen bijvoorbeeld hun ouders niet snel inlichten over het feit dat ze gepest worden. Dit heeft vooral met het minderwaardigheidsgevoel en de onzekerheid te maken. Ze worden onzeker en krijgen een negatief zelfbeeld. Ze gaan vaak geloven dat wat de pesters zeggen waar is en dat het hun eigen schuld is.

Pesten beïnvloedt ook sterk de sociaal- emotionele ontwikkeling van het kind. Het kind wordt sociaal onzeker en kan in een sociaal isolement raken. Hierdoor kan het depressief worden en/of vormen van faalangst gaan ontwikkelen. Kinderen kunnen hierdoor ook anderen gaan wantrouwen. Dit is iets dat vaak nog lang bij een kind blijft zitten (tot aan volwassenheid toe). Je ziet vaak dat pesten langdurige gevolgen kan hebben. Volwassenen (die vroeger zijn gepest) zijn wantrouwig en hebben meer moeite met het aangaan van sociale relaties.

Gevolgen voor de pester:

- Achterstand in sociale vaardigheden
- Kans op sociaal isolement
- Op lange termijn kans op criminaliteit
- Gebrek aan zelfvertrouwen
- Geen of weinig echte vrienden
- Slechte zelfreflectie

De bovenstaande gevolgen staan erg in verbinding met elkaar. Kinderen die pesten lijken vaak erg populair te zijn, maar hebben in werkelijkheid niet altijd erg veel vrienden. Veel kinderen zijn te bang van deze kinderen (om zelf gepest te worden). De kinderen die pesten hebben vaak een achterstand op het gebied van de sociaal- emotionele ontwikkeling (denk aan empathie, inlevingsvermogen enz...). Doordat deze kinderen vaak geen vaste vrienden hebben en vast blijven zitten in de rol van 'pester' kunnen zij in een sociaal isolement raken.

Op langere termijn kan dit ervoor zorgen dat deze kinderen eerder in aanraking komen met criminaliteit (omzeilen van regels, bevriend worden met oudere kinderen / criminele groepen enz...). Dit hoeft natuurlijk niet bij ieder kind dat pest zo te zijn. Ieder kind is anders en ontwikkelt zich op zijn eigen tempo en niveau.

Gevolgen voor het gezin:

- Spanningen binnen het gezin
- Paniek
- Schaamte
- Onzekerheid
- Woede

Kinderen nemen hun ouders niet erg snel in vertrouwen als het gaat om pesten. Dit zorgt meestal al voor de nodige spanningen binnen een gezin. Uit de praktijk blijkt dat ouders soms wel al een tijdje doorhadden dat er iets mis was, maar konden er niet achterkomen wat er precies aan de hand was. Soms weten ouders ook helemaal van niks. Het gedrag van een kind dat gepest wordt verandert echter vaak drastisch. Het kind kan zich thuis ineens heel anders gaan gedragen naar aanleiding van de pesterijen. Dit kan natuurlijk de nodige spanningen met zich meebrengen binnen het gezin. Als de ouders eenmaal op de hoogte zijn ontstaan er veel verschillende reacties en emoties. Ouders zijn vaak boos en bezorgd, het kind is bang over wat er nu gaat gebeuren en schaamt zich. Er komen veel emoties bij kijken. De reactie van de ouders is op dit moment erg bepalend voor de volgende gevolgen voor het kind en het gezin.

Gevolgen voor de groep:

- Negatieve groepsfeer
- Onveiligheid / angst om zelf gepest te worden
- Sociale 'druk' (om mee te doen)

- Schuldgevoelens
- Slechtere leerprestaties

In een groep waarin gepest wordt, is de groeps sfeer negatief.

Het betekent vaak voor de groep dat de resultaten slechter worden. Samenwerken zal niet makkelijk zijn en hierdoor zullen groepsopdrachten nooit het gewenste niveau halen.

Leraren moeten veel tijd besteden om de groep rustig te krijgen, waardoor minder tijd is om de stof uit te leggen en om leuke dingen met elkaar te doen. Kinderen die in een groep hebben gezeten, waarin gepest werd, kunnen nog lang na het uiteenvallen van de groep achtervolgd worden door schuldgevoelens. Soms dringt de ernst van wat zich in de groep afspeelde, pas veel later door.

1.5: signalen van pesten

Kinderen die gepest worden kunnen hier op verschillende manieren op reageren. Een kind kan bijvoorbeeld heel opstandig gedrag gaan vertonen of bijvoorbeeld een heel teruggetrokken houding aannemen. Er zijn dus ook verschillende soorten signalen die kunnen duiden op pesten. Een belangrijk gegeven is dat er een verandering plaatsvindt in het gedrag van een kind. Als leerkracht moet je je altijd bewust zijn van veranderingen in gedragingen van kinderen en nadenken over wat de oorzaak hiervan kan zijn.

Signalen van pesten:

- Het kind komt stil en teruggetrokken over
- Het kind is angstig en onzeker
- Het kind wordt structureel als laatste gekozen bij groepsactiviteiten
- Niemand wil naast hem of haar zitten
- Het kind speelt in de pauze vaak alleen en lijkt geen vrienden te hebben
- De schoolresultaten van het kind zijn niet (meer) wat je van hem of haar zou verwachten
- Spullen van het kind gaan regelmatig op "onverklaarbare" wijze kapot of raken kwijt
- Het kind gaat niet graag naar school.
- Het kind neemt nooit vrienden mee naar huis
- Het kind speelt niet graag meer buiten.
- Het kind komt vaak met vernielde spullen thuis.
- Het kind klaagt over hoofdpijn of buikpijn.
- Het kind komt soms met blauwe plekken en schrammen thuis.
- Het kind slaapt slecht of heeft nachtmerries.
- Het kind wordt nooit uitgenodigd voor een verjaardag, het kind wil zijn verjaardag niet vieren of andere kinderen gaan niet in op de uitnodiging om op zijn verjaardagsfeestje te komen.
- De ouders merken dat het kind steeds minder durft en steeds banger wordt

Signalen van kinderen die pesten:

- Het kind doet opvallend stoer en je hoort hem aan anderen vertellen wat hij allemaal kan; thuis vertelt hij hoe populair hij is.
- Het kind is erg tegendraads en opstandig en probeert vaak zijn zin door te drijven. Het is niet gevoelig voor de gevolgen die zijn eigen gedrag heeft voor de ander.
- Het kind gaat met een vast groepje om, maar vertelt nooit wat ze samen doen; als ouder vermoed je dat het kind een geheim heeft.
- Het kind roddelt vaak en zegt lelijke dingen over andere kinderen.
- Het kind is opvallend agressief tegen kinderen en volwassenen; het is mogelijk dat dit gedrag zich voordoet in groepsverband op school of in een andere situatie

Primaire signalen

- Het kind wordt (herhaaldelijk) op een gemene manier gepest, uitgescholden, bespot, gekleineerd, belachelijk gemaakt, vernederd, bedreigd, gecommandeerd, overheerst of onderworpen.
- Klasgenoten steken de draak met hen en lachen hen op een spottende en onvriendelijke manier uit.
- Ze worden lastiggevalen, weggeduwd, gestoten, gestompt, geslagen, geschopt en ze zijn niet in staat zichzelf adequaat te verdedigen.
- Ze zijn betrokken bij 'twisten' of 'ruzies' waarin ze zich totaal niet kunnen verdedigen en waaruit ze soms huilend proberen te ontsnappen.
- Hun boeken, geld of andere eigendommen worden beschadigd of slingeren rond.
- Ze hebben blauwe plekken, verwondingen, sneeën, schrammen of gescheurde kleding die ze niet op een normale manier opgelopen kunnen hebben.

Secundaire signalen (school)

- Ze zijn (vaak) alleen en ze worden uitgesloten door de klas tijdens pauzes.
- Ze lijken geen enkele goede vriend in de klas te hebben.
- Ze worden vaak als laatste gekozen bij het samenstellen van een team.
- Ze proberen in de pauze dicht bij de leerkracht of andere volwassenen te blijven, hier voelen ze zich veilig en kunnen beter opschieten met volwassenen dan met leeftijdgenoten.
- Ze vinden het erg moeilijk hardop te praten in de klas en geven een angstige en onzekere indruk.
- Ze zien er bang, ongelukkig, neerslachtig en huilerig uit.
- Ze tonen een plotselinge of geleidelijke verslechtering in schoolresultaten.
- Ze kunnen onder leeftijdsgenoten moeilijk voor zichzelf opkomen
- Ze verliezen de belangstelling voor hun schoolwerk en halen lagere cijfers dan voorheen. Het vertonen van onverwacht gedrag, zoals spontane driftbuien, kan hier een gevolg van zijn.

Secundaire signalen (thuis)

- Ze brengen na school amper of geen klasgenoten of andere leeftijdsgenoten mee naar huis.
- Ze komen zelden bij klasgenoten thuis en spelen zelden met klasgenoten. Ze hebben geen enkele goede vriend met wie ze hun vrije tijd doorbrengen.
- Ze worden zelden of nooit uitgenodigd voor feestjes
- Ze zijn bang of hebben weerzin om 's ochtends naar school te gaan: ze hebben een slechte eetlust en vooral 's ochtends vaak hoofd- en maagpijn. Ze kiezen een ongebruikelijk traject om naar school en naar huis te gaan.
- Ze slapen rusteloos, eventueel met nachtmerries

Voor leerkrachten is het erg belangrijk om deze signalen op te pikken. Niet alleen de signalen die zij zelf waarnemen, maar ook signalen waar ouders eventueel mee komen (of andere kinderen).

1.6: de betrokkenen

Groepsproces:

Pesten is een groepsproces. In de theorie wordt aangegeven dat pesten nauwelijks door één persoon alleen wordt gedaan. Er is meestal wel een aanstichter, maar er is meestal altijd een groepje bij betrokken.

De schrijvers van het boek 'Kinderen en ingrijpende situaties...pesten' (Baeten & Hest 2002) leggen uit dat als er gepest wordt, bijna alle kinderen van de groep op de een of andere manier hierbij betrokken zijn.

In dit groepsproces zijn verschillende rollen te omschrijven:

- Het slachtoffer (gepeste)
- De pester(s)
- De rest van de groep
  - Meelopers
  - Zwijgende groep
  - Kinderen die opkomen voor de gepeste
  - Kinderen die niet op de hoogte zijn van het pesten

Het slachtoffer (het gepeste kind)

- Een aantal eigenschappen:
(Ieder kind is anders, dus ook deze eigenschappen zijn niet op ieder kind van toepassing).
  - Angstig en onzeker
Veel slachtoffers voelen zich angstig en onzeker.
  - Gevoelig
Gepeste kinderen zijn erg gevoelig en gaan dikwijls huilen als ze worden aangevallen.
  - Weinig vrienden
De gepeste heeft over het algemeen weinig vrienden.
  - Niet sterk (zwak)
De gepeste is vaak een fysiek zwak kind.
  - Sociaal onhandig (verlegen / faalangst)
Uit verlegenheid of faalangst reageren zij net verkeerd. Hierdoor lijkt het wel eens of ze het zelf uitlokken.
  - 'Anders'
Er kan sprake zijn van een afwijkend uiterlijk, een accent, snel blozen, dik zijn, slim of juist niet zo slim zijn, afkomst enz.
  - Ze trekken zich terug (sluiten zich af)
De gepeste trekt zich dikwijls, als reactie op het pesten, terug van de anderen.
Hierdoor wordt hij/zij nog kwetsbaarder. Dit is echter niet altijd het geval. Sommige kinderen kunnen naar aanleiding van pesten juist provocerend gedrag laten zien (in tegenstelling tot passief gedrag). Dit ligt erg aan de persoonlijkheid van het kind.
  - Negatief zelfbeeld
De meeste slachtoffers hebben (of krijgen als gevolg van het pesten) een negatief zelfbeeld.

Slachtoffers van cyberpesten:

Een recent onderzoek (Delver & Hop 2007) toont aan dat er een aantal risicofactoren aan te wijzen zijn die zorgen dat kinderen eerder online worden gepest:

- De mate waarin men zelf online pest
- De mate waarin iemand in het 'echte' leven wordt gepest
- Het gebruik van profielsites (bijvoorbeeld CU2 of Sugababes)
- Het gebruik van msn messenger
- Het hebben van veel online contacten die iemand nooit heeft ontmoet
- Actief zijn in communities (games enz...)
- Het gebruik van weblogs

Het vervelende van cyberpesten is dat er eigenlijk geen speciale eigenschappen nodig zijn om te worden gepest. Dit geven de schrijvers van 'Pesten is laf! Cyberpesten is laffer' (Delver & Hop 2007) aan.

Bij cyberpesten kan het namelijk zelfs zo zijn dat het slachtoffer de dader nog nooit in het echt gezien heeft.

Het gaat eigenlijk om een hele subtiele combinatie van uiterlijke en innerlijke aspecten, die een kind tot slachtoffer maken. Kinderen die worden gepest vertonen vaak een- of andere een combinatie van de volgende aspecten, die snel door de 'daders' worden herkend:

- Anders zijn dan anderen
- Verlegen
- Stil en teruggetrokken
- Erg op zichzelf
- Weinig zelfbewustzijn en/of eigenwaarde
- Onhandige motoriek
- Eigengereid
- Goedgelovig en naïef
- Niet op de voorgrond willen treden
- Moeite met sociale contacten
- Weinig vrienden

De pester (dader)

- Ze doen stoer / willen macht hebben
Hij/zij doet graag stoer en wil op die manier indruk maken op anderen. Hij/zij wil macht hebben over zijn/haar slachtoffer.
- Ze zijn agressief / gewelddadig
Een pestkop kan bij tegenwerking heel agressief gaan reageren en vindt dit ook normaal.
- Ze lijken populair / lijken veel vrienden te hebben
Pestkoppen lijken vaak populair in de groep, maar zijn het uiteindelijk niet.
Ze dwingen hun populariteit in de groep af door te laten zien hoe sterk ze zijn en wat ze allemaal durven. Via pesten lukt ze dat het makkelijkst. Het lijkt alsof de pesters veel vrienden hebben, omdat ze vaak door meelopers worden omringd.
- Ze zijn sterk
Een pestkop is heel dikwijls lichamelijk (fysiek) sterker dan zijn/haar slachtoffer.
- Ze kunnen goed praten
De pester kan vaak goed praten en weet zich zo dikwijls met smoesjes uit situaties te praten. Ook kan het zijn dat de pestkop zijn smoesjes zo weet te verdraaien dat een ander (de gepeste) de schuld krijgt.
- Ze hebben geen schuldgevoel
Over het algemeen kan gezegd worden dat de pestkop geen schuldgevoel heeft, want volgens hem/haar vraagt de gepeste er zelf om.
- Ze zijn zelfverzekerd
Het kan zijn dat de pestkop heel zelfverzekerd is. De pestkop beschouwd zijn slachtoffer als waardeloos, maar heeft wel een hoge dunk van zichzelf.
- Ze hebben een negatief zelfbeeld.
Aan de andere kant kan het ook zijn dat de pestkop een negatief zelfbeeld heeft.
De pestkop verbloemt zijn eigen onmacht en zwakheid door stoer gedrag tegenover een leerling die zwakker is.
Op deze manier proberen de pestkoppen voor zichzelf een hogere plaats in de groep te verwerven.

LET OP: Het wil niet zeggen dat er altijd sprake is van al deze eigenschappen! Ieder kind is anders.

De rest van de groep (meelopers, zwijgende groep, niet-wetende kinderen, kinderen die opkomen voor de ander)

Pesten is een groepsgebeuren. Wanneer in een klas de negatief ingestelde leerlingen het voor het zeggen hebben, zal zich een destructieve sfeer ontwikkelen. Er ontstaat een situatie waarin de meest machtigen het voor het zeggen hebben en zij zijn er op uit een zondebok te vinden.

Meestal wordt het slachtoffer door een groepje gepest, waarbij de leden verschillende rollen vervullen, zoals bedenker en uitvoerder van de pesterijen.

De anderen vormen de zwijgende meerderheid. Zij zien wat er gebeurt maar kunnen of willen niet opkomen voor het slachtoffer. Uit angst of omdat ze het wel spannend vinden.

Of omdat zij blij zijn dat zij niet het slachtoffer zijn.

Vaak zijn er ook een paar kinderen die zó afzijdig van de groep staan, dat zij niet dóór hebben dat er iemand gepest wordt. En dan zijn er nog de kinderen die moedig zijn en opkomen voor het slachtoffer.

- ♦ De meelopers
  - Personen die (af en toe) mee pesten
- ♦ De zwijgende groep
  - Personen die het zien gebeuren
- ♦ De onwetenden
  - Personen die niet merken dat er wordt gepest of het niet willen weten
- ♦ De dapperen
  - Personen die zo dapper zijn om voor het slachtoffer op te komen

Het gedragsprotocol

2.1: hoe wordt er gewerkt aan het pedagogisch klimaat en welke afspraken gelden er?

Op Basisschool De Sta@rtbaan is recentelijk een gedragsprotocol belonen en straffen opgesteld. In dit gedragsprotocol worden een aantal basisregels van de school toegelicht (die van toepassing zijn op het pedagogisch klimaat)

Vier gouden schoolregels als basis voor het pedagogisch klimaat

1. Ik, jij hij of zij, iedereen hoort erbij.
2. Rennen doe je op het schoolplein, binnen moet je rustig zijn.
3. Alle dingen hebben een doel, kapot maken is niet 'cool'.
4. Slaan of schoppen daar moet je gauw mee stoppen.

'Belonen gaat voor straffen, gewenst gedrag wordt gestimuleerd en beloond.' Dit is een belangrijke uitspraak met betrekking tot de visie van de school op straffen en belonen. De leerkracht stimuleert de leerlingen om te reflecteren op eigen gedrag en werkpunten te formuleren. En gaan hierbij uit van de bovenstaande 'gouden regels'. Dit heeft natuurlijk alles te maken met het scheppen van een pedagogisch klimaat.

Het pestprotocol sluit het beste aan bij regel 1: ik, jij, hij of zij, iedereen hoort erbij. Deze regel moet dan ook uiteraard duidelijk zichtbaar zijn bij de preventie tegen pesten.

Op de volgende wijze wordt er al gewerkt aan het pedagogisch klimaat op school:

- De gedragsregels van de school zijn opgenomen in het gedragsprotocol
- De gedragsregels van de school worden aan het begin van het schooljaar met de groep besproken en zijn terug te vinden in de school (door middel van posters)
- Tevens stelt de leerkracht samen met de leerlingen de klassenregels op. Deze krijgt een centrale plek in de groep.
- Twee keer per week wordt er gewerkt met de methode 'kinderen en hun sociale talenten'. De leerkracht stemt de lessen af op de behoeften van de groep.
- Iedere dag begint in de kring.
- Iedere dag eindigt met een klassengesprek (een evaluatiegesprek)
- De sociaal- emotionele ontwikkeling van de kinderen wordt met behulp van SCOLL bijgehouden.
- Er wordt gewerkt met beloningssystemen (klassikaal en individueel)
- Tijdens de pauzes lopen er kinderen van groep 8 buiten te 'surveilleren'. De kinderen proberen samen problemen en conflicten op te lossen. Tevens lopen er ook leerkrachten buiten.
- Er is veel contact met ouders.
- De ontwikkelingen van de kinderen worden sinds kort ook bijgehouden door middel van Eduscoop.

Preventief handelen

3.1: pesten voorkomen

Het is belangrijk om in te zien dat er op iedere school wordt gepest (zowel op scholen met en scholen zonder een pestprotocol). Het verschil zit in de omgang met dit gegeven. Hoe gaan scholen met pesten om? En wat doen scholen eraan om dit zoveel mogelijk te voorkomen?

Het is belangrijk om als school veel tijd in preventie te steken. Een goed en veilig pedagogisch klimaat is daarvoor het uitgangspunt.

In hoofdstuk 2 heb ik al toegelicht hoe Basisschool De St@rtbaan preventief bezig is met het voorkomen van pesten door voldoende aandacht te besteden aan schoolregels en een veilig schoolklimaat. Dit is al een uiterst belangrijke basis die je nodig hebt ter preventie van pesten. Verder is het belangrijk om genoeg lestijd te besteden aan de sociaal- emotionele ontwikkeling van de kinderen. Dit wordt op dit moment al gedaan met behulp van de methode 'kinderen en hun sociale talenten'.

Om nog meer aandacht te besteden aan preventief onderwijs op het gebied van pesten is er nog meer mogelijk. Er kan nog meer aandacht worden geschonken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling en sociale vaardigheden van de kinderen.

In hoofdstuk 7 en 8 staan lessuggesties en materiaalsuggesties opgenomen die haar aan bij kunnen dragen.

In een veilig schoolklimaat is er een grote kans dat zich groepen vormen met een natuurlijke rangorde waar kinderen zich goed bij voelen. In een onveilig klimaat is de kans groot dat leiders pesters worden, de minder weerbare kinderen de gepesten en de rest van de groep meelopers met de pester(s).⁴

Om pesten zoveel mogelijk te voorkomen is het belangrijk om eerst inzicht te hebben in factoren die pesten kunnen versterken.

Thuisfactoren die pesten in de hand kunnen werken:

- Bepaalde opvoedingsstijlen; met name geen grenzen stellen
- Gezinsproblemen; scheiding, verslaving, ziekte, geen tijd
- Minder bevredigende opvoeding; weinig liefde en aandacht
- Het slechte voorbeeld: veelvuldig gebruik van machtsmiddelen in de opvoeding zoals lijfstraffen en heftige emotionele uitbarstingen.

Schoolfactoren die pesten in de hand kunnen werken:

Binnen de groep:

- Strijd om macht in de klas, zowel tussen leerlingen onderling als tussen leerlingen en de leerkracht
- Het gebruik van machtsmiddelen door de leerkracht, zowel fysiek als verbaal
- Slecht contact met tussen scholen en ouders
- Voordurend met elkaar competentie moeten aangaan over prestaties en cijfers

Buiten de school:

- Een niet-democratisch leefmilieu binnen de school
- Geen duidelijke, algemeen geldende regels over manieren van omgaan met elkaar.

---

⁴ Hasselaar, M. & Muynck, B. de (1999). *Ik wil er ook bij horen, weerbaar worden tegen pesten*. Houten: Den Hertog B.V

Factoren die het pesten afzwakken:

- Duidelijke regels hoe mensen met elkaar omgaan
- Inzichtelijke straffen als iemand zich niet aan een afgesproken gedragscode houdt
- Respect voor elkaar en elkaars kwaliteiten
- Medezeggenschap van zowel leerkrachten, leerlingen als ouders
- Goed contact tussen ouders en school

Voor de oplossing van een probleem dienen alle betrokkenen zoveel mogelijk samen te werken. De betrokkenen zijn: leerlingen (de pestkop, het slachtoffer en de toeschouwers), de ouders (van alle partijen), de leerkrachten, het team en de schoolleiding.

Volgens Luk Depondt (de auteur van het kinderboek 'Een vuurspuwend monstertje'), zijn er vijf punten belangrijk als het gaat om preventie:

1. Ouderlijke betrokkenheid
  2. Positieve bekrachtiging
  3. Probleemoplossende vaardigheden helpen ontwikkelen door overleg
  4. Discipline en regelduidelijkheid
  5. Monitoren (overzicht houden; op een voorzichtige manier controle houden bij opgroeiende jongeren)
-
1. Ouderlijke betrokkenheid
    - Interesse tonen voor je kinderen; hen tijd en aandacht geven; samen allerlei dingen doen.
    - Als ouder je opvoedkundige verantwoordelijkheid opnemen door er te zijn op het ogenblik dat je kinderen je nodig hebben.
    - Onvoorwaardelijk steun bieden en positieve stimulans aanreiken: dan voelen je kinderen dat je hen vertrouwt.
    - Weten waar je kinderen mee bezig zijn: wat boeit hen? Wat ergert hen? Waar liggen hun waarden?
  2. Positieve bekrachtiging
    - Sociaal gewenst gedrag moet men in de verf zetten door het te benoemen, voor te leven, te belonen, aan te moedigen.
    - Ouders zijn lange tijd de belangrijkste modelfiguren. De waardering die zij geven heeft een grote invloed op het zelfbeeld van het kind.
    - Beloningen mogen geen chantagemiddel worden. Kinderen moeten leren toelevens naar een beloning. De beste beloning ben je zelf! Jouw tijd en aandacht zeggen meer dan een klein of groot geschenk.
  3. Probleemoplossende vaardigheden helpen ontwikkelen door overleg
    - Ook dat kan via voorbeeldgedrag: leer kinderen problemen aflijnen, overleg samen hoe bepaalde problemen kunnen worden aangepakt, beslis samen hoe je een probleem wilt oplossen en baken ieders verantwoordelijkheid af.
  4. Discipline en regelduidelijkheid:
    - Dit is essentieel in elke opvoeding en onmisbaar wanneer men sociaal ongewenst gedrag wil indijken.
  5. Monitoren:
    - Hier gaat het er om de kinderen een stuk vrijheid te geven. Toch wil men voldoende nauw betrokken zijn om zonnodig raad te kunnen geven of tussenbeide te komen. In de gaten houden dus...

3.2: tips om pesten te voorkomen:

Cyberpesten:

Adviezen voor scholen:

1. Update het pestprotocol (neem cyberpesten hierin op)
2. Verbied het gebruik van mobieltjes tijdens schoolactiviteiten
3. Organiseer het vertrouwen (zorg voor een open praat sfeer waarin kinderen zich veilig voelen)
4. School het personeel (voorlichting is belangrijk)
5. Geef het goede voorbeeld (geen telefoontjes tijdens de les aannemen, let op de sites die je bezoekt enz...)
6. Meld rottigheid (vraag om hulp bij organisaties en steunpunten indien nodig)
7. Betrek de ouders
8. Betrek de leerlingen

Adviezen voor ouders:

1. Zet de computer in de huiskamer (op deze manier houd je als ouder het overzicht)
2. Bekijk eventueel de communicatie (indien nodig kan je als ouder de berichten van je kind bekijken. Doe dit echter wel in overleg met je kind)
3. Kraak niets af (neem het kind serieus)
4. Laat weten er voor het kind te zijn (algemeen opvoedadvies)
5. Pesten is ontoelaatbaar (laat dit weten / praat hierover)
6. Leer het kind ook eens niet te reageren (niet te oordelen e.d.)
7. De computer kan ook uit! (denk aan de tijd dat uw kind achter het beeldscherm zit)
8. Houdt contact met school en eventuele clubs
9. Bouw aan eigenwaarde (aandacht voor de sociaal- emotionele ontwikkeling van je kind)
10. Geef het goede voorbeeld

Tips voor kinderen:

1. Verander regelmatig je wachtwoord (voor msn enz...)
2. Zorg voor een goede beveiliging van je computer (firewall, virusscanner)
3. Verstrek nooit je persoonlijke gegevens! (wees zelfs voorzichtig met vriendjes e.d.)
4. Voeg nooit een onbekende toe in je msn.
5. Voorzichtig met chatten
6. Personen die je lastigvallen blokkeren
7. Vervelende mails e.d. aan een volwassene laten zien
8. Pestweb.nl

Adviezen voor kinderen:

1. Negeer pest-mails.
Internet-pesters kunnen gemakkelijk anoniem blijven. Daarom is het vaak niet mogelijk om een dader te achterhalen, en zit er niets anders op dan het effect te minimaliseren. Dat kan het beste door niet te reageren op haat-mailtjes of andere ongewenste e-mail. Als de dader geen respons krijgt, gaat de lol er uiteindelijk wel vanaf.
2. Blokkeer de afzender (zowel e-mail als MSN) .
Dat kan zelfs zonder dat degene die geblokkeerd wordt het door heeft.
3. Als er iets vervelend gebeurt in de chat, ga dan weg.
Log eventueel opnieuw in met een andere bijnaam (nickname).
4. Vat scheldpartijen of beledigingen niet persoonlijk op.
Meestal kun je er zeker van zijn dat de beledigingen niet persoonlijk gericht zijn. Vooral als ze

komen van iemand die je helemaal niet kent. Kinderen zeggen vaak zomaar iets, uit verveling.

5. Als het pesten aanhoudt en je je ongemakkelijk of bedreigd voelt, praat er dan met iemand over.
Ga dan naar je ouders, je leerkracht, een vriend of iemand anders die je vertrouwt. Erover praten is heel belangrijk.
6. Als je gepest wordt via internet, bewaar dan het materiaal.
Bewaar alles waaruit blijkt dat je gepest wordt. Bewijs kan heel handig zijn bij het oplossen van het probleem.
7. Voel je niet schuldig als er iets vervelends gebeurt.
Het is niet jouw schuld en je hebt het niet zelf uitgelokt.
8. Geef nooit je persoonlijke gegevens
9. Maak je wachtwoord niet te makkelijk en verander deze om de zoveel tijd.

Tips om het pedagogisch klimaat nog meer te verbeteren en dus pesten te voorkomen:

- Regels voor het schoolplein:
Er zijn regels opgesteld voor het schoolplein (zie gedragsprotocol). Deze zouden uitgebreid kunnen worden met het oog op pestpreventie en visueel gemaakt kunnen worden (we hangen deze op een centrale plek in de school). Tevens moeten de regels voor het buitenspelen door iedere leerkracht aan het begin van het schooljaar besproken worden met de groep.
- De klassen- en schoolregels:
Aan het begin van het jaar bespreekt iedere leerkracht met zijn / haar groep de klassenregels / schoolregels. Het is hierbij belangrijk om de kinderen ook zelf regels te laten bedenken. Op deze manier betrek je ze bij het opstellen van regels en maak je ze medeverantwoordelijk voor het groepsproces. Deze opgestelde regels krijgen dan een plekje op een overzichtelijke plek in de groep zodat hier altijd naar teruggeblikt kan worden.
- Evaluaties:
Er wordt in iedere groep ook dagelijks geëvalueerd. Hiervoor zijn de opgestelde regels een leidraad. Gebruik eventueel pictogrammen om het visueel en concreet te maken voor sommige leerlingen.
- Kringmomenten:
Er wordt twee keer per week gewerkt met de sociaal-emotionele methode 'kinderen en hun sociale talenten'. De andere kringmomenten kunnen ingevuld worden met de bijbehorende lessuggesties en materiaal van het protocol (zie materiaalsuggesties). Om een doorgaande lijn te creëren in het onderwijs is het belangrijk om hier een aantal suggesties schoolbreed uit te kiezen.
- Een brievenbus per klas:
in iedere klas kan een 'brievenbus' aanwezig zijn waarin kinderen gedurende het hele jaar brieven / tekeningen kunnen stoppen gericht aan de juf of aan de klas. Één keer per week wordt deze brievenbus door de juf geleegd en de eventuele brieven gelezen. Hierna kunnen gesprekken volgen die betrekking hebben op de geschreven brieven.
- Aandacht voor het verschil tussen pesten en plagen:
Dit kan al besproken worden aan het begin van het schooljaar (bij het opstellen en bespreken van de school- en klassenregels) en kan regelmatig in het schooljaar terugkeren. Dit kan door middel van kringgesprekken e.d. maar er kan ook worden gekeken naar de suggesties voor materiaal in hoofdstuk 7.

- We zorgen ervoor dat de kinderen zich kunnen uitleven op het schoolplein.
Literatuurstudie toont aan dat de kans op pesten groter is bij kinderen die zich vervelen en/of gefrustreerd zijn. Het is dus belangrijk dat ze zich volledig kunnen uitleven en ontspannen tijdens het buitenspelen.
- SOVA-trainingen
Ga vooral door met het aanbieden van SOVA-trainingen vooral sociaal zwakkere kinderen.
- Aanschaf van theorieboek over pesten
Een aantal teamleden gaven aan graag meer theoretische informatie te willen krijgen over pesten. Het aanschaffen van literatuur is dus een aanrader. In het bijbehorende afstudeerproject is nodige theoretische achtergrond te vinden. Andere literatuursuggesties zijn te vinden in hoofdstuk 7.
- Aanschaf materiaal voor OB, MB, BB:
We zorgen voor voldoende lesideeën en materialen die het hele team in kan zetten. Voor suggesties zie hoofdstuk 7. (Denk aan boeken, cd-roms, dvd's, lespakketten, lesideeën, werkbladen, enz...)
- Om de zoveel maanden een sociogramafname.
De uitslag van dit instrument kan een duidelijker beeld geven over de sociale verhoudingen binnen de groep. Met deze informatie kan je beter inspelen op de kinderen die 'buiten de groep' vallen. Let wel op: een sociogram is een momentopname. Je kan het sociogram mondeling en dus handmatig afnemen of via een internetsite (denk bijvoorbeeld aan de website: www.sociogram.nl). Tevens blijven we registreren via SCOLL. Voeg de uitslagen van het sociogram ook toe aan je zorgmap. Dit is fijn voor de toekomstige leerkrachten van de groep en dit is goed voor de doorgaande lijn.
- Inzicht dat op iedere school wordt gepest:
In de literatuur wordt vaak vermeld dat het belangrijk is om in te zien dat er op iedere school wordt gepest. Pas als je dit onder ogen ziet, kan je ook echt actie ondernemen en een klimaat realiseren en vasthouden die de kansen op pesten verkleinen.
- Ouders voorlichten en betrokken houden:
Het belang van de ouders is cruciaal volgens de literatuur (zowel de theorie als de praktijkvoorbeelden tonen dit aan). Het is dus erg belangrijk om de ouders bij het pestprotocol te betrekken en om de ouders voorlichting te geven over pesten.
- Aandacht voor groepsvorming door middel van sociale spellen/ werkvormen (denk aan drama, filosofie, debatteren)
Drama is een goed middel om te werken aan de groepssfeer in de klas. Dit geldt tevens voor debatteren en filosoferen. Kinderen leren om op een positieve manier hun gevoelens en meningen aan elkaar te uiten en zien dat het normaal is dat meningen verschillen.
- Vermijd sociaal 'gevoelige' situaties.
Voorbeelden: de kinderen zelf groepjes laten maken met bijvoorbeeld gymlessen (er blijft altijd iemand als laatste over), kinderen verjaardagsuitnodigingen laten uitdelen in de klas (er zijn altijd een paar kinderen niet uitgenodigd) enz... Dit soort situaties (als die te vaak voorkomen) kunnen pestgedrag in de hand werken. Dit geeft onder andere Bob van der Meer aan.
- Een informatieles voor kinderen
Een informatieles voor kinderen over cyberpesten door een deskundige (indien dit niet mogelijk is kan er een keuze worden gemaakt uit materiaal uit hoofdstuk 7)...
- Een informatiebijeenkomst voor ouders
Een informatiebijeenkomst over cyberpesten voor ouders.
- Een informatiebijeenkomst van een deskundige voor het team.
- Suggestie voor verdieping van de sociale kringen iedere ochtend.
In het boek; van schoolplein tot schoolplaats (*Snoek & Maier, 2003*) staan lessuggesties voor iedere bouw (onderbouw, middenbouw, bovenbouw). Dit kan naast de methode 'kinderen en hun sociale talenten' gebruikt worden. Voorstel: de eerste vijf weken van het schooljaar

gebruiken. Iedere week twee lessen (in plaats van de methode 'sociale talenten'. Na die vijf weken kan de school beginnen met de methode 'kinderen en hun sociale talenten'. Op die manier wordt er schoolbreed meteen aan het begin van het jaar aandacht besteed aan het buitenspelen. Dit is namelijk een heel belangrijk onderwerp als het gaat om preventie van pesten. Op de speelplaats moeten de kinderen genoeg te doen hebben en er moet duidelijkheid zijn over de regels. Dit kan allemaal uitgebreid aan de orde komen door het bovengenoemde boek te gebruiken.

- Tevens zijn de reeks boeken 'Kinderen en...' erg goed te gebruiken. Deze boeken zitten vol met lessuggesties voor iedere bouw en zijn een goede aanvulling voor de 'sociale kringen'. Ze hebben verschillende delen met de volgende titels:
  - Kinderen en...ingrijpende situaties / agressie en geweld
  - Kinderen en...ingrijpende situaties / pesten
  - Kinderen en...keuzes maken (over het omgaan met sociale druk, reclame, beïnvloeding en verleiding)
  - Kinderen en...omgaan met conflicten
  - Kinderen en... filosoferend ontdekken
- Voor meer lessuggesties en materiaal suggesties zie hoofdstuk 7 ...

Curatief handelen

4.1: wat doen we als we pesten signaleren?

De vijfsporenaanpak van Bob van der Meer (Pesten op school, 2002) is een concrete aanpak die al veel wordt gebruikt. Bij deze aanpak wordt op vijf verschillende sporen het pesten bespreekbaar gemaakt, steun geboden en/of aangepakt.

1. Steun bieden aan het kind dat gepest wordt

- Naar het kind luisteren en haar/zijn probleem serieus nemen.
- Met het kind overleggen over mogelijke oplossingen.
- Samen met het kind werken aan oplossingen.
- Zo nodig zorgen dat het kind deskundige hulp krijgt, bijv. een sociale vaardigheidstraining.

2. Steun bieden aan het kind dat zelf pest

- Met het kind bespreken wat pesten voor een ander betekent.
- Het kind helpen om op een positieve manier relaties te onderhouden met andere kinderen.
- Het kind helpen om zich aan regels en afspraken te houden.
- Zo nodig zorgen dat het kind deskundige hulp krijgt, bijv. een sociale vaardigheidstraining.

3. De middengroep betrekken bij de oplossingen van het pestprobleem

- Met de kinderen praten over pesten en over hun eigen rol daarbij.
- Met de kinderen overleggen over mogelijke oplossingen en over wat ze zelf kunnen bijdragen aan die oplossingen.
- Samen met de kinderen werken aan oplossingen, waarbij ze zelf een actieve rol spelen.

4. De rest van de school (of de club, het buurthuis, de sportschool) steunen bij het aanpakken van het pesten

- Bespreken en informatie inwinnen over pesten als algemeen verschijnsel en over het aanpakken van pesten in de eigen groep en de eigen school.
- Werken in de school aan het tot stand brengen van een algemeen beleid van de school rond veiligheid en pesten.

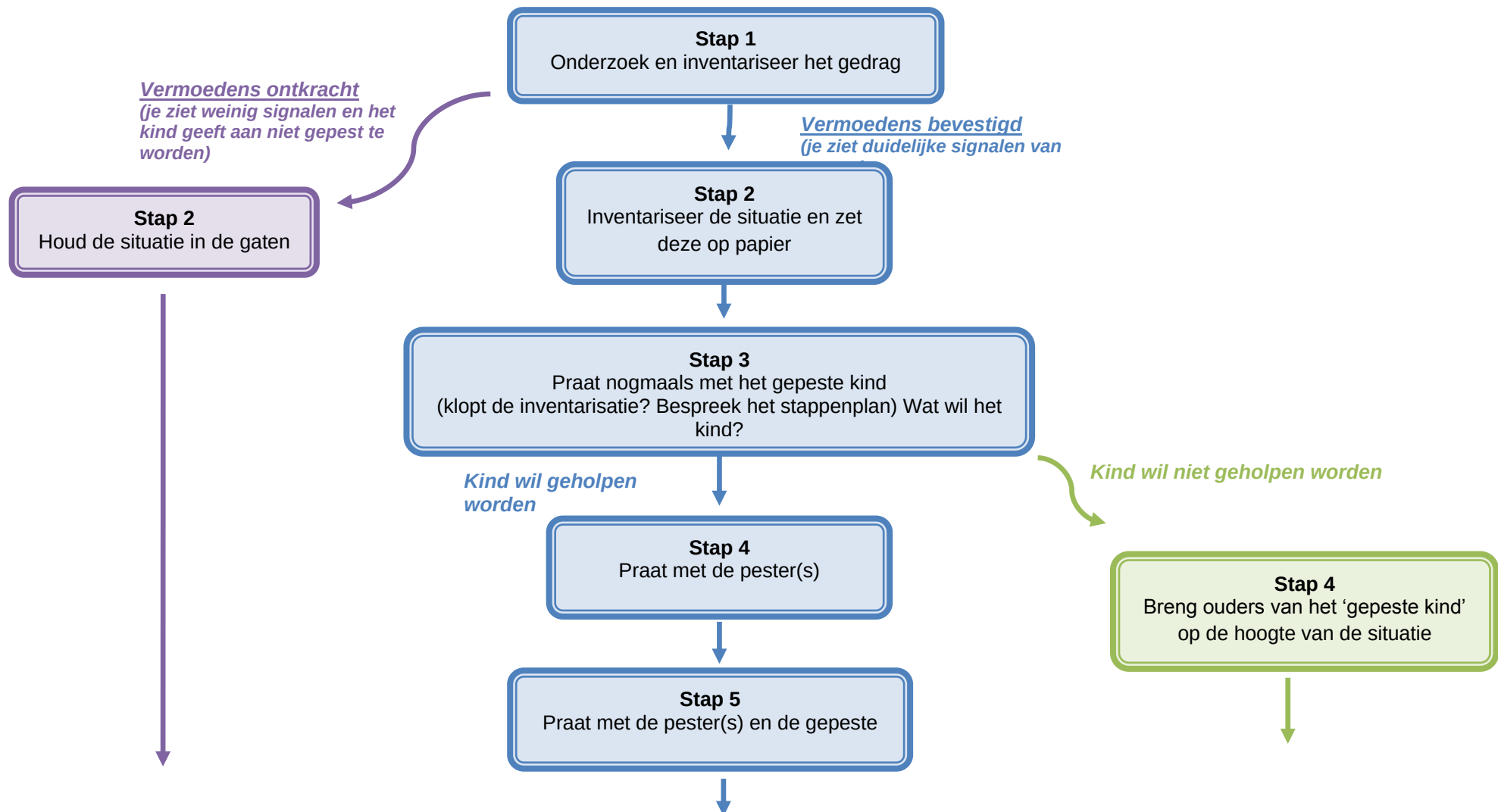
5. De ouders steunen

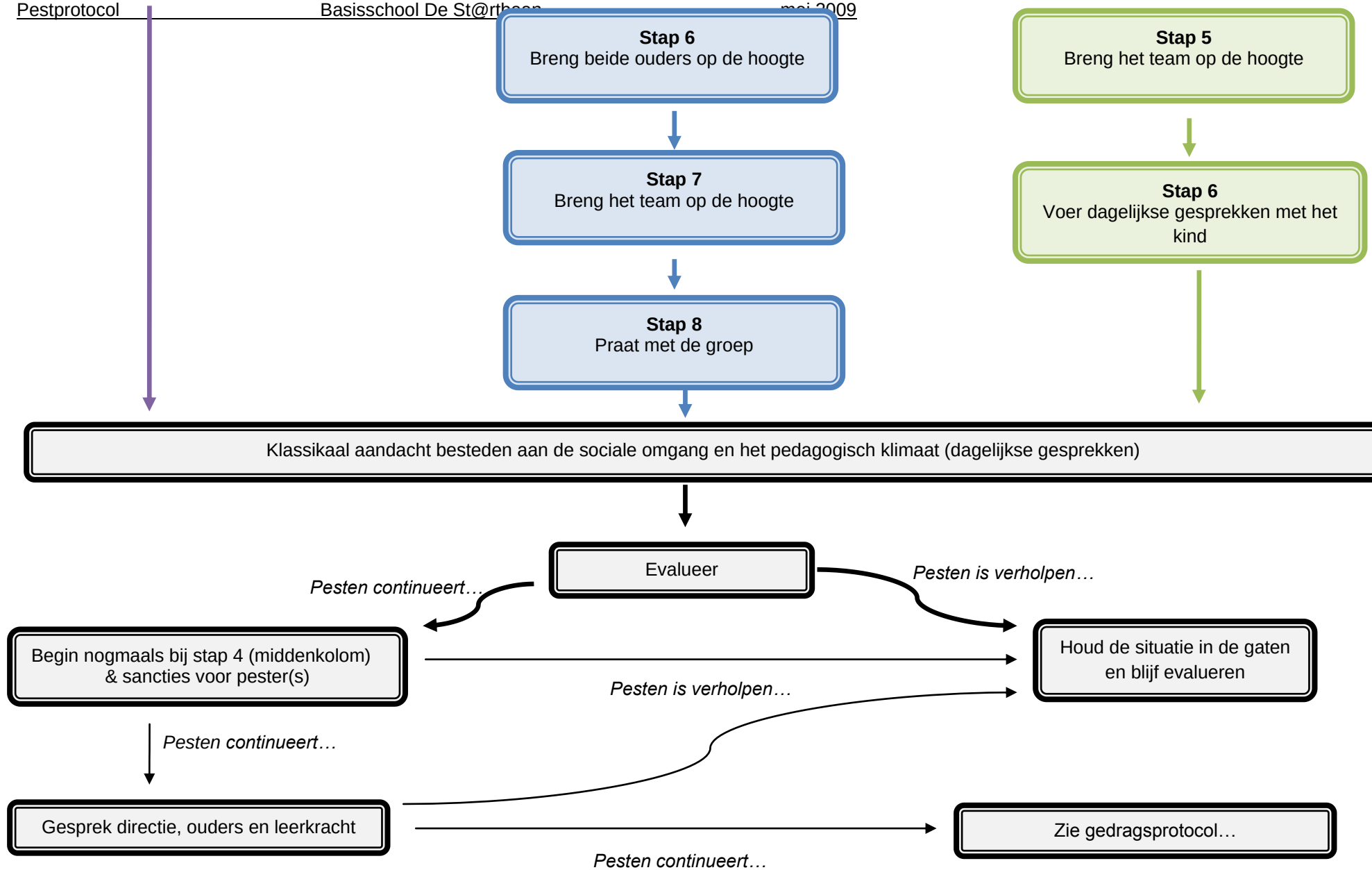
- Ouders die zich zorgen maken over pesten, serieus nemen.
- Informatie en advies geven over pesten en de manieren waarop pesten kan worden aangepakt.
- In samenwerking tussen school en ouders het pestprobleem aanpakken.
- Zo nodig ouders doorverwijzen naar deskundige ondersteuning.

De vijfsporenaanpak is omgezet in een stappenplan...

4.2: Stappenplan pestprotocol: leerkrachten

Ik vermoed pestgedrag...

Toelichting stappenplan:

Ik vermoed pestgedrag...

Stap 1

Onderzoek en inventariseer het gedrag

- Observeer het sociale gedrag binnen de groep
- Observeer het sociale gedrag tijdens het buitenspelen
- Overleg met de leerkracht van het kind en de klas van vorig jaar.
- Neem een sociogram af
- Houdt een groepsgesprek over de sfeer in de groep (inventariseer de meningen van de leerlingen, hoe is de sfeer?)
- Voer een gesprek met het 'gepeste' kind
- Neem alle bovenstaande gegevens in gedachten

Vermoedens ontkracht
(je ziet weinig signalen en het kind geeft aan niet gepest te worden)

Stap 2

Houd de situatie in de gaten

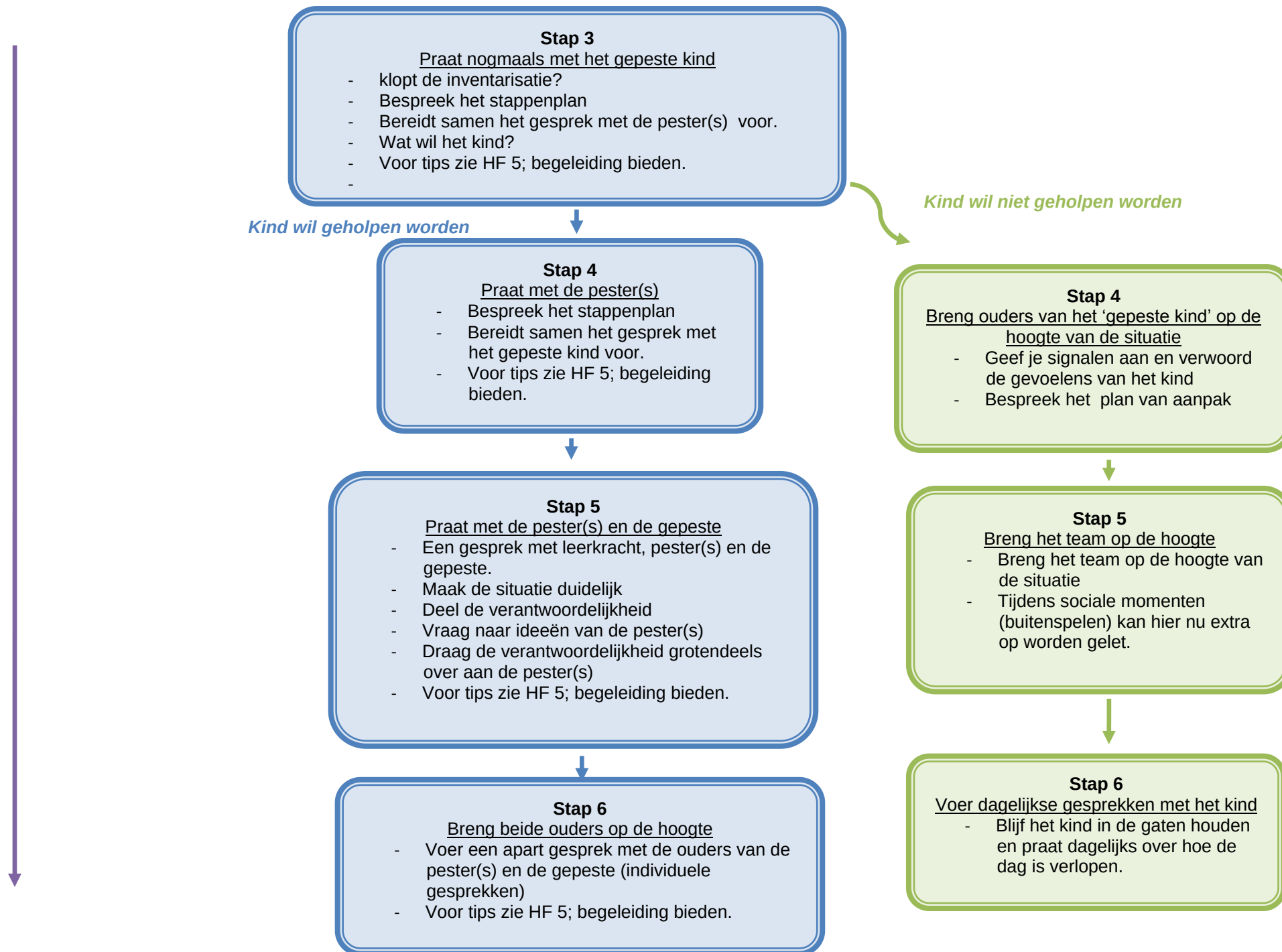
- Houdt de groepssfeer in de gaten
- Houdt de leerling in de gaten

Vermoedens bevestigd
(je ziet signalen van pesten)

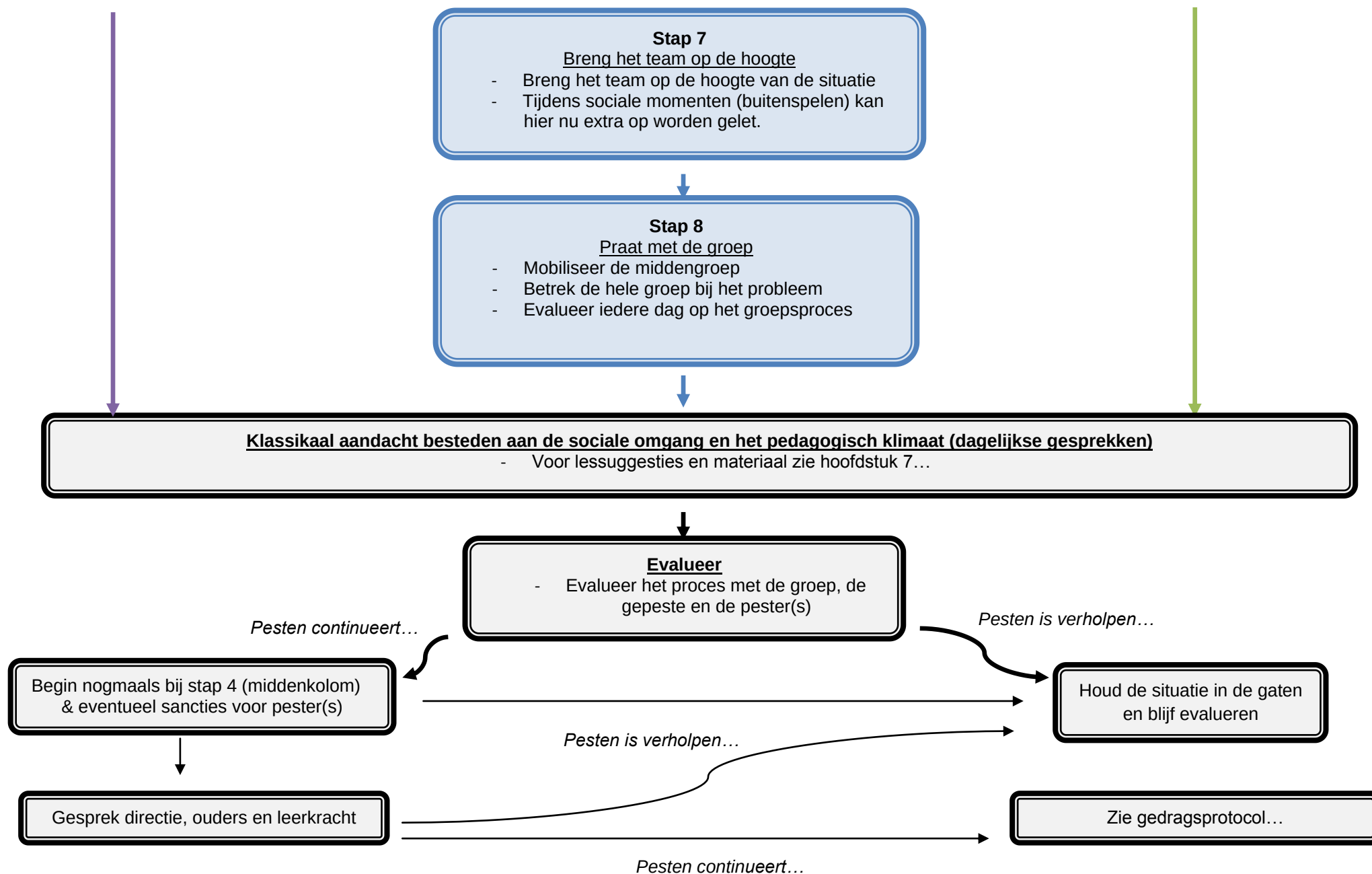
Stap 2

Inventariseer de situatie en zet deze op papier

- Vul het 'pestformulier' in (n.a.v. stap 1) Zie bijlage...
- Wie wordt er gepest?
- Door wie?
- Hoe?
- Waar?
- Enz...

4.3: Stappenplan pesten (kinderen)

Wat te doen als je weet dat iemand wordt gepest...

Stap 1: praat met het kind

- hoe voelt hij/zij zich?
- wat wil hij/zij?

Stap 2: help het kind

- door voor hem /haar op te komen
- met hem/haar te praten
- hem/haar mee te laten spelen

Stap 3: ga naar de juf of meester.

- Dit is GEEN klikken!

Stap 4: de juf of meester gaat met het kind praten.

- Samen bedenken zij een plan.

Stap 5: de juf of meester praat met de kinderen die pesten.

Stap 6: de juf of meester praat samen met het gepeste kind en de pester(s).

- Samen bespreken zij het plan.

Stap 7: de juf of meester praat met de ouders van de kinderen.

Stap 8: de juf of meester praat met de hele klas

- Er worden afspraken gemaakt

Stap 9: in de klas gaan we er nu samen aan werken!

Stap 10: evalueer

- Hoe gaat het nu?

Begeleiding bieden bij pesten

5.1: het gepeste kind

Begeleiden van het gepeste kind:

- Luister naar het kind en neem het probleem altijd serieus
- Overleg met het kind samen (naar eventuele oplossingen en stappen)
- Werk samen met het kind aan de oplossingen
- Zorg zo nodig dat het kind deskundige hulp krijgt, bijvoorbeeld een sociale vaardigheidstraining
- Geef het kind nooit de schuld voor het pesten!
- Wees voorzichtig met het 'invullen' van gevoelens bij het kind (laat alles uit het kind zelf komen)

Een gesprek voeren met het gepeste kind:

Tijdens het gesprek met het gepeste kind is het belangrijk dat de volgende punten worden besproken:

- De situatie en de gevoelens van de gepeste
- Er moet duidelijk worden wie er pesten, hoe, wanneer enz...
- De betrokkenen moeten duidelijk worden
- Het is erg belangrijk om het kind duidelijk te maken dat pesten niet kan en dat jij (samen met de groep) ervoor wil zorgen dat dit niet meer gebeurt.
- In sommige gevallen kan het voorkomen dat een kind absoluut niet wil dat jij met de pester(s) praat en al helemaal niet dat jij het met de klas bespreekt. In dat geval is het belangrijk om het kind duidelijk te maken waarom dit wel zo'n belangrijke stap is (proberen over te halen). Stel dat een kind dit nog steeds echt niet wil, dan wordt er een apart gedeelte van het stappenplan gevolgd. Er wordt dan gesproken met de ouders van het kind en er wordt in de groep extra aandacht aan de groepssfeer en het klimaat besteed. Er wordt iedere dag met het kind gepraat. Als het pesten aanhoudt, wordt er alsnog overgegaan tot het originele stappenplan (praten met de pester(s) enz...). De reden waarom dit belangrijk is (om de wens van het kind oorspronkelijk te volgen) is omdat het belangrijk is voor de vertrouwensband. Het kind moet het gevoel hebben dat hij er ook iets over te zeggen heeft. Hij moet samen met de leerkracht de vervolgstappen kunnen bedenken. Als dit echter niet helpt (of het loopt uit de hand) is het van belang dat de leerkracht overstapt op het originele stappenplan. Dit is natuurlijk een beetje op eigen inzicht (en in overleg met het kind).
- Je gaat dus samen met het gepeste kind op zoek naar mogelijkheden
- Je maakt het kind duidelijk dat hij altijd naar jou toe kan komen om te praten (bied hem veiligheid). Als hij dit niet mondeling durft, kan hij dit doen via bijvoorbeeld de brievenbus (of een tekening).
- Je evalueert regelmatig met het kind (en de ouders).

Hulpmiddelen:

- bevorder het zelfvertrouwen van het kind door middel van activiteiten e.d.
- Benader het kind positief in de groep, laat hem klusjes doen, praat vaak met het kind enz...
- je kan het kind een tekenblok en / of een schrift geven waarin hij zijn gebeurtenissen en gevoelens kwijt kan. Dit kan dan eventueel (in overleg) weer gebruikt worden tijdens de gesprekken met de pester(s).
- laat het kind een creatieve activiteit doen waaraan je een gesprek koppelt (eventueel als het kind moeilijk kan praten over het pesten).
- Eventueel deskundige hulp voor het kind (sociale vaardigheidstrainingen enz...)
- Eventueel werkbladen (over sociale situaties / pestsituaties) die het kind thuis met zijn ouders kan maken.

5.2: de pester

Begeleiden van een pester:

- Bespreek met het kind wat pesten voor een ander betekent
- Help het kind om op een positieve manier relaties te onderhouden met andere kinderen
- Help het kind zich aan de regels en afspraken te houden
- Zorg dat het kind zich veilig voelt, leg uit wat jij als leerkracht gaat doen om het pesten te stoppen
- Kijk / onderzoek waar het gedrag eventueel vandaan kan komen

Een gesprek voeren met de pester(s):

Bij dit gesprek zijn de volgende punten van belang:

- Maak het kind duidelijk hoe een gepest kind zich voelt. Dit kan verduidelijkt worden door eventuele brieven / tekeningen van het gepeste kind. De leerkracht probeert hierbij geen verwijten te maken en gaat niet op specifieke gebeurtenissen in.
- De leerkracht maakt de pester(s) duidelijk dat pestgedrag niet getolereerd wordt.
- Je praat samen met de pester(s) over de situatie (probeer erachter te komen hoe zij over de situatie denken). Hebben zij door dat zij iemand kwetsen?
- Maak de pester(s) duidelijk dat zij hierbij een kans krijgen om het allemaal recht te zetten (en niet meer te laten gebeuren)
- Bespreek het stappenplan met de pester(s). Bereidt het gesprek met de gepeste voor.
- Het is belangrijk dat de leerkracht tijdens dit gesprek zoveel mogelijk duidelijk krijgt waarom de pester(s) het pestgedrag vertonen. Dit kan door de kinderen na te laten denken over de volgende punten:
  - o Waarom hij pest
  - o Waarom hij een ander pijn doet / ongelukkig maakt
  - o Wordt hij gelukkiger als hij pest?
  - o Wat kan hij eraan doen om zich op een andere manier goed te voelen

Hulpmiddelen:

- Een verslag of een tekening (van het gepeste kind). Dit kan helpen om het empathisch vermogen van het pestende kind te vergroten en hem doen inzien wat hij veroorzaakt en hoe het gepeste kind zich voelt. Altijd in overleg met het gepeste kind.
- Een creatieve activiteit (helpt soms als een kind moeilijk praat over de situatie)
- Een casus behandelen die lijkt op de situatie
- Probeer niet de emoties te sturen (laat deze echt vanuit de kinderen zelf komen)

Eventuele sancties:

Als een kind na de eerste uitvoering van het stappenplan nog steeds pestgedrag vertoont, dan zouden er bepaalde sancties tegenover zijn gedrag kunnen staan. Voor deze sancties verwijs ik naar het gedragsprotocol van de school.

Een gesprek tussen de pester(s), het gepeste kind en de leerkracht:

Nadat er met het gepeste kind en de pester(s) een apart gesprek is gevoerd (zie stappenplan) is het belangrijk om met beide partijen samen een gesprek te voeren.

Hierbij zijn een aantal punten belangrijk:

- Maak de situatie duidelijk voor de kinderen
  - De leerkracht brengt het probleem in en benadrukt hierbij hoe het gepeste kind zich voelt.
  - Hij maakt echter geen verwijten.
  - Hij benoemt concreet gedrag en de gevoelens die dit opbrengt bij het gepeste kind.

- De kinderen moeten veel ruimte krijgen om te zeggen wat ze vinden van de situatie.
- Het is hierbij belangrijk dat de leerkracht probeert de situatie zo duidelijk mogelijk in beeld te brengen (concreet voor de kinderen).
- De verantwoordelijkheid moet worden gedeeld
  - Hoewel er geen beschuldigingen worden geuit, benadrukt de leerkracht dat de pester(s) er verantwoordelijk voor is/ zijn dat de gepeste zich weer goed gaat voelen.
- Ideeën uitwisselen:
  - Ieder kind wordt nu gevraagd ideeën uit te wisselen om de gepeste te helpen zodat hij zich op school en in de groep weer prettig voelt. Een aantal voorbeelden: ik zal met het kind spelen, ik zal het kind beschermen, ik zal het kind in mijn team kiezen, ik zal mijn excuses aanbieden enz...
- De pester krijgt grotendeels de verantwoordelijkheid
  - Het gesprek eindigt zodanig, dat de leerkracht de verantwoordelijkheid om het probleem op te lossen, grotendeels bij de pester(s) neerlegt. Er wordt een vervolgesprek gepland waarin besproken wordt wat er veranderd is. Het plan van aanpak (het gesprek in de groep en de activiteiten) wordt ook even besproken.

5.3: de groep

De groep begeleiden (de middengroep aanspreken):

- Het is belangrijk dat er op een open wijze in de groep over het pesten wordt gepraat
- Er moet gesproken worden over de manier hoe de kinderen met elkaar omgaan
- Tevens moet er veel aandacht besteedt worden aan de sociale vaardigheden van de leerlingen.
- Praat over pesten en hun eigen rol hierbij
- Overleg met de kinderen over eventuele oplossingen en over wat ze zelf kunnen doen
- Werk samen aan die oplossingen
- Zorg dat iedereen een actieve rol heeft
- Besteed veel aandacht aan het probleem (zowel preventief als curatief) door middel van groepsactiviteiten. Voor suggesties zie hoofdstuk 7...
- Betrek de groep ook bij het stappenplan (zie het stappenplan voor de kinderen). Deze kan in iedere klas op een zichtbare plek worden gehangen.

5.4: de ouders

Een gesprek voeren met de ouders:

Het eerste gesprek:

Er wordt met de ouders van alle leerlingen die direct betrokken zijn bij het pesten afzonderlijk gesproken.

Met de ouders van het gepeste kind wordt de situatie besproken en er wordt eventueel hulp geboden door de leerkracht. Dit kan zijn in de vorm van tips (voor het kind) en/of tips voor begeleidende gesprekken met het kind (thuis). De leerkracht luistert goed naar de ouders en denkt mee over eventuele hulpmiddelen.

Er kan in sommige gevallen ook worden gezocht naar externe help (sociale vaardigheidstrainingen, psycholoog e.d.)

Er worden ook afspraken gemaakt over de voortgang van de situatie en het plan van aanpak in de groep wordt besproken.

Met de ouders van de pester(s) wordt ook apart gesproken. Ook hier wordt de situatie toegelicht. Het plan van aanpak wordt met de ouders besproken en ook eventuele gevolgen voor de pester(s). Ook kan de leerkracht begeleiding aanbieden aan de ouders in de vorm van externe hulp (verwijzingen naar sociale vaardigheidstrainingen e.d.)

Voor meer tips zie hoofdstuk 6: ouders.

5.5: de leerkracht

Ook de leerkracht zelf heeft begeleiding en ondersteuning nodig. De directie en het team is hier een belangrijk onderdeel van. Zij kunnen de leerkracht ondersteuning bieden en advies geven.

Maar er zijn ook instanties en literatuur die geraadpleegd kunnen worden.

Zo zijn er bijvoorbeeld instanties die voorlichting geven over pesten of bepaalde pestprojecten en materialen hebben ontwikkeld. Deze zijn natuurlijk goed bruikbaar als je als leerkracht met vragen zit. Er is ook veel literatuur beschikbaar.

in dit protocol (hoofdstuk 7) is een hele lijst met materiaal- en literatuurtips opgenomen die de leerkracht kan gebruiken als ondersteuning.

Ouders

6.1: hoe benader je ouders?

De ouders van het gepeste kind:

Als ouders te horen krijgen dat hun kind gepest wordt, is dat vaak een hele schok. Vaak is het zo dat een kind dit thuis heel goed verborgen heeft weten te houden (niet altijd natuurlijk).

Zij stuiten ook vaak op allerlei verschillende reacties van andere ouders en voelen zich vaak niet helemaal begrepen.

Het is belangrijk om hier rekening mee te houden.

Het is ook van belang om zoveel mogelijk informatie te winnen over de thuissituatie tijdens het gesprek. Hoe doet het kind het thuis? Zijn er vaak ruzies? Hoe gaat hij om met emoties? Zit hij / zij ook op een clubje? Speelt hij/zij vaak thuis met andere kinderen? Heeft het kind broertjes / zusjes? En zo ja; hoe gaat hij daarmee om? Enz...

Je probeert zo'n duidelijk mogelijk beeld te vormen van de thuissituatie. Daar kan je als leerkracht namelijk op inhaken in je aanbod en je kan de ouders tips meegeven. Zo kan het voor sommige kinderen bijvoorbeeld heel waardevol zijn om op een clubje te gaan of iets vaker af te spreken met kinderen in de klas e.d. Dit advies hangt wel heel erg van de situatie en het desbetreffende kind af. Dit moet de leerkracht zelf in kunnen schatten.

Het feit dat hun kind gepest wordt, vinden de meeste ouders erger dan dat hun kind anderen zou pesten. Agressief gedrag wordt over het algemeen positiever beoordeeld, dan een onderdrukte positie.

De ouders van het kind dat pest:

Over het algemeen horen ouders niet graag dat hun kind anderen pest. Het kan ook voorkomen dat je dan op een onzichtbare 'muur' stuit. Sommige ouders willen dit gegeven dan niet geloven.

Belangrijk is dan om rustig te blijven en te komen met concrete signalen. Dit kunnen observaties zijn e.d. Ook gesprekken met het kind zelf (de pester) die al hebben plaatsgevonden, kunnen hierbij helpen.

Soms komt het ook juist voor dat ouders weten dat hun kind pest en dat het zelfs aangemoedigd wordt. Zij kunnen dan als argument gebruiken dat de maatschappij hard is of dat het andere kind erom vraagt.

Als leerkracht is het dan belangrijk om de ouders te wijzen op het beleid van de school. Je moet dan duidelijk aangeven dat dit gedrag niet op school wordt getolereerd.

Je kan ouders ook begeleidende hulp aanbieden in de vorm van externe organisaties en hulpverlening.

Belangrijk bij de gesprekken met beide partijen:

- Neem de ouders serieus.
- Luister goed naar wat zij willen vertellen over de kwestie
- Luister goed (en vraag door) naar wat er thuis allemaal gebeurt.
- Geef informatie en advies over pesten en de manier hoe het kan worden aangepakt. (Zie ook 6.2: tips voor ouders).
- Pak het probleem in samenwerking met de ouders aan (betrek hen bij het probleem en de oplossing).
- Verwijs ouders indien nodig door naar deskundigen.
- Houdt ouders op de hoogte! Je hebt de ouders nodig om een probleem op te kunnen lossen.

6.2: tips voor ouders

Ouders zijn een zeer belangrijke factor als het gaat om pestpreventie. Zij bepalen voor een groot deel hoe kinderen over bepaalde kwesties denken en bepalen het grootste gedeelte van de opvoeding.

Tips voor ouders waarvan het kind wordt gepest:

- Praat regelmatig met uw kind. Ga deze gesprekken niet uit de weg en laat zien dat je er bent voor het kind.
- Stel het kind gerust. Verzekert het kind dat er iets wordt gedaan tegen het pesten en dat hij niet bang hoeft te zijn.
- Help het kind om zich goed te voelen over zichzelf. Op die manier leert het dat als een ander kind hem of haar niet mag, dat dit een probleem van het andere kind is en dus niet aan hem/haar ligt.
- Help het kind om aan zijn zelfvertrouwen te werken (rechttop, zelfverzekerd en met opgeheven hoofd lopen i.p.v. krom, onzeker en angstig). Lichaamstaal speelt een essentiële rol bij de keuze van het slachtoffer.
- Help hem met het oefenen van een reactie op pesten: bijvoorbeeld samen bedenken wat hij terug kan zeggen e.d. ('Nee, stop, houd daar mee op!')
- Door een situatie in een rollenspel na te spelen en te oefenen hoe er rustig, maar zelfverzekerd gereageerd kan worden. Dit kan helpen om eventuele woede van het kind te temperen.
- Door met het kind af te spreken het pesten te negeren en doen alsof hij /zij er niet door wordt geraakt.
- Door het kind humor te laten gebruiken tijdens een pestsituatie (bijvoorbeeld tijdens verbale pesterijen). Het is moeilijk om een kind te pesten dat weigert het pesten serieus te nemen.
- Door op spottende opmerkingen te reageren door telkens hetzelfde antwoord te geven. Dit wordt de 'broken record approach' genoemd. Het kind kan bijvoorbeeld altijd antwoorden met 'dank je wel'. De pester gaat zich na een bepaalde tijd vervelen. Deze methode is vooral geschikt voor kinderen die niet zijn opgewassen tegen verbale pesterijen.
- Stel als ouders duidelijke grenzen. Kinderen hebben grenzen nodig om zich veilig te voelen.
- Help uw kind nieuwe vrienden / aansluitingen te vinden. Dit kan bijvoorbeeld door hem (in overleg!) op te geven voor een sportclub e.d. Of door het te stimuleren om af te spreken met andere kinderen.
- Overtuig het kind van het feit dat het pesten niet zijn schuld is.
- Geef het kind veel positieve feedback. Kinderen die gepest worden hebben vaak een zeer klein zelfbeeld en weinig zelfvertrouwen. Veel positieve stimulans dus!
- Geef hem eigen verantwoordelijkheden en beloon hem voor onafhankelijk gedrag. Hierdoor zal zijn zelfvertrouwen kunnen groeien.
- Houd de communicatie open.
- Laat het kind de situatie verwerken. Dit kan door middel van gesprekken, maar ook door iets dat hem/haar aanspreekt (bijvoorbeeld het schrijven van een verhaal, tekenen, een lied schrijven enz...)
- Een kind kan vaak aangeven dat hij/zij niet wil dat de ouders het 'doorvertellen' op school. Als ouders is het dan erg belangrijk om met het kind te praten over pesten en het belang van het 'doorvertellen'. Het is belangrijk om te praten over de volgende punten: pesten op school komt vaker voor, het zou niet mogen gebeuren, het is niet jouw schuld, het is belangrijk dat we hier iets van zeggen, er zijn oplossingen voor, het pesten moet stoppen.
- Het is belangrijk om als ouders samen met het kind de beslissing te nemen om de school in te lichten.

Tips voor ouders waarvan het kind pest:

- Praat regelmatig met uw kind. Weet wat er speelt en omgaat in het leven van uw kind.
- Bespreek met de school een manier om het beste te werken aan het probleem
- Praat met uw kind en leg hem uit dat pesten nooit de juiste oplossing is voor een probleem
- Probeer een manier te vinden om zijn positieve gedrag te stimuleren en te belonen
- Zorg voor dagelijks of wekelijks contact met de school
- Schakel indien nodig extra hulp in
- Zoek steun en informatie in literatuur en organisatie (eventueel internet e.d.)
- Blijf letten op de communicatie met uw kind
- Stel duidelijke regels en grenzen
- Bedenk andere manieren waarbij het kind zijn (eventueel aanwezige) agressie en energie in kwijt kan (clubs, sporten enz...)
- Evaluer samen iedere schooldag (houd de situatie goed in de gaten).

Algemene adviezen (alle ouders):

- Neem het kind en het probleem serieus
- Neem de ouders van de andere partij serieus
- Leer je kind voor zichzelf en anderen op te komen (zonder geweld!). Kinderen moeten op jonge leeftijd al 'nee' durven zeggen als ze iets meemaken dat ze niet willen. Geef uw kinderen gelegenheid om dit te oefenen. Leer uw kinderen te overleggen.
- Leer uw kinderen om hulp te vragen aan u, de leerkrachten en aan andere die ze vertrouwen. Laat thuis merken dat als de kinderen een vraag stellen, u ze serieus neemt. Dit betekent niet de problemen van het kind zelf oplossen, maar meedenken aan een eventuele oplossing.
- Geef kinderen de aandacht die ze nodig hebben. Laat merken dat u het belangrijk vindt om te weten wat ze doen en waar ze zijn, zonder ze voortdurend te controleren.
- Laat merken aan uw kinderen dat ze de moeite waard zijn. Natuurlijk moeten kinderen ook wel eens kritiek krijgen, maar geef ze ook regelmatig een compliment en zorg voor opbouwende kritiek.
- Probeer conflicten binnen het gezin op te lossen met gesprekken. Kinderen leren het meest van de voorbeelden die ze krijgen.
- Laat de kinderen kennismaken met veel verschillende soorten gewoonten, muziek, mensen, culturen enz...
- Leer de kinderen genoeg sociale vaardigheden
- Veel aandacht voor normen en waarden
- Geef zelf het goede voorbeeld
- Corrigeer je kind als hij /zij voortdurend iemand buitensluit
- Blijf praten met je kinderen

Adviezen voor ouders omtrent cyberpesten:

Cyberpesten is pesten via de computer. Het is belangrijk om je kinderen in de gaten te houden tijdens computerwerk.

1. Zet de computer in de huiskamer (op deze manier houdt je als ouder het overzicht)
2. Bekijk eventueel de communicatie (indien nodig kan je als ouder de berichten van je kind bekijken. Doe dit echter wel in overleg met je kind)
3. Kraak niets af (neem het kind serieus)
4. Laat weten er voor het kind te zijn (algemeen opvoedadvies)
5. Pesten is ontoelaatbaar (laat dit weten / praat hierover)
6. Leer het kind ook eens niet te reageren (niet te oordelen e.d.)
7. De computer kan ook uit! (denk aan de tijd dat uw kind achter het beeldscherm zit)
8. Houd contact met school en eventuele clubs
9. Bouw aan eigenwaarde (aandacht voor de sociaal- emotionele ontwikkeling van je kind)
10. Geef het goede voorbeeld

Lessuggesties preventief en curatief handelen

- De methode 'Kinderen en hun sociale talenten'

Preventief:

Onze school hanteert een methode voor de sociaal-emotionele ontwikkeling, namelijk; 'kinderen en hun sociale talenten'. De methode 'kinderen en hun sociale talenten' besteedt aandacht aan de sociaal- emotionele ontwikkeling van kinderen.

De methode hanteert een aantal onderdelen (die in iedere groep weer terugkomen). De onderdelen die de methode gebruikt zijn:

- Ervaringen delen
- Aardig doen
- Samen spelen en werken
- Een taak uitvoeren
- Jezelf presenteren
- Een keuze maken
- Opkomen voor jezelf
- Omgaan met ruzie

Ik heb de methode onderzocht op bruikbaarheid voor het nieuwe pestprotocol. Ik heb hierbij een indeling gemaakt tussen preventief gebruik en curatief gebruik en dit per groep kritisch bekeken. Wat ook in iedere map van de methode te vinden was waren 'dagopeningen'. Dit waren ideeën van een eerdere studente om de methode een beetje aan te vullen. Ook deze heb ik bekeken en eventuele lesideeën hieronder genoteerd (op bruikbaarheid).

De hele methode is eigenlijk bedoeld ter preventie. Door te praten over sociaal – emotionele onderwerpen werk je aan preventief onderwijs (ook m.b.t. pesten). Pesten ontstaat namelijk door meerdere factoren. Literatuur wijst aan dat je wel een redelijke invloed kan hebben in een aantal van deze factoren. Zo is een veilig pedagogisch klimaat extreem belangrijk. Ook de sociale vaardigheden en sociaal- emotionele ontwikkeling is van uiterst belang. Een methode als 'kinderen en hun sociale talenten' draagt hier dus een steentje aan bij.

Curatief:

Eigenlijk zijn alle lessen uit deze methode beter te categoriseren als 'preventief gebruik', maar sommige lessen kunnen extra steun bieden (of als leidraad functioneren) als er al daadwerkelijk gepest wordt in de groep. Deze lessen heb ik verzameld en licht ik hieronder toe.

Door naar de groep en de titel te kijken kunt u deze lessen gemakkelijk opzoeken in de methode.

Groep 1

Onderdeel: spelen en werken

Les: Zullen we samen spelen?

Lesdoelen:

- De gevoelens blij, verdrietig, boos kunnen herkennen aan gezichtsuitdrukkingen
- Weten dat een ander niet altijd met je wilt spelen en dat de ander 'nee' mag zeggen
- Weten hoe je je voelt als een ander niet met je wil spelen en weten wat je kunt doen

Groep 2

Onderdeel: aardig doen

Les: ik speel met jou

Lesdoelen:

- Weten dat het aardig is om met iemand te spelen die niemand heeft
- Kunnen zien wanneer een ander kind tevreden alleen speelt en wanneer het graag met iemand wil spelen

Onderdeel: opkomen voor jezelf

Les: dat vind ik niet aardig!

Lesdoelen:

- Kunnen herkennen dat een ander onaardig doet
- Op een rustige manier daarvan iets kunnen zeggen
- Weten dat je daarvan iets mag zeggen

Onderdeel: omgaan met ruzie

Les: vechten om een stoel?

Lesdoelen:

- Weten dat je een ander geen pijn mag doen
- Tot tien kunnen tellen als je boos bent

Onderdeel: omgaan met ruzie

Les: ik ging toch met jou spelen?

Lesdoelen:

- Weten dat je om de beurt luistert en praat bij het oplossen van een ruzie
- Een ander uit kunnen laten praten
- Weten hoe je je voelt als je iets oneerlijk vindt

Onderdeel: omgaan met ruzie

Les: maak nou geen ruzie

Lesdoelen:

- Weten dat je bij een ruzie van anderen soms kunt helpen
- Weten op welke manieren je dan kunt helpen

Groep 3

In de map van groep 3 kon ik geen lessen vinden die een link hadden met pesten.

Wel in de lesideeën 'dagopeningen' (die gevonden kunnen worden in de bijlage):

Dagopening groep 3: pesten en plagen

Materiaal: een praatplaat

Omschrijving: een hele korte suggestie met een praatplaat waar 6 vragen bij staan (inzicht op pesten en plagen).

Dagopening groep 3: geen vriendjes

Materiaal: het denkverhaal: 'Jan heeft geen vriendjes'

Omschrijving: inzicht en gevoelens herkennen bij alleen zijn

Groep 4

Onderdeel: samen spelen en werken

Les: ik heb daar geen zin in!

Lesdoelen:

- Op een aardige manier kunnen zeggen dat je een idee van een ander niet leuk vindt.
- Weten dat je het mag zeggen als je een idee van een ander niet leuk vindt

Onderdeel: opkomen voor jezelf

Les: ik spring uit mijn vel

Lesdoelen:

- Kunnen zeggen dat je iets niet aardig vindt
- Uiterlijk rustig kunnen blijven terwijl je je boos voelt
- Weten dat de ander iets per ongeluk of expres gedaan kan hebben

Onderdeel: omgaan met ruzie

Les: maar dat wist ik niet

Lesdoelen:

- Gevoelens van een ander kunnen verwoorden
- Begrip kunnen tonen voor een ander

Groep 5

Onderdeel: omgaan met ruzie

Les: ik ben het er niet mee eens!

Lesdoelen:

- Bij een ruzie of meningsverschil het gezichtspunt van beide partijen kunnen bekijken en een oplossing kunnen zoeken waarmee iedereen tevreden is
- Weten dat je een ruzie of meningsverschil met praten kunt proberen op te lossen
- Weten dat je moet luisteren naar de ander als je ruzie hebt

Onderdeel: omgaan met ruzie

Les: schelden doet geen pijn?

Lesdoelen:

- Weten hoe je je voelt als je een ander uitscheldt
- Weten hoe je je voelt als je uitgescholden wordt

Dagopeningen groep 5:

Les: 'niet leuk'

Omschrijving:

- Korte verhaaltjes (één over pesten)
- Met vragen 'wat zou jij doen?'

Dagopeningen groep 5:

Les: 'probleembrieven'

- Een aantal brieven geschreven door kinderen
- Het onderwerp pesten komt voor
- Welke adviezen geven de leerlingen?

Dagopeningen groep 5:

Les: 'maak er een eind aan'

- Een aantal situaties (één rondom pesten)
- Naspelen van situaties en bespreken

Groep 6

Onderdeel: ervaringen delen

Les: 'de fiets'

Lesdoelen:

- Kunnen vertellen over eigen ervaringen en daarbij grapjes maken
- Weten wat leuke en minder leuke grapjes zijn
- Weten dat ervaringen uit het verleden invloed hebben op je gevoelens

Onderdeel: aardig doen

Les: 'wat een rotopmerking'

Lesdoelen:

- Sorry kunnen zeggen als je een ander gekwetst hebt
- Weten wanneer je sorry moet zeggen

Groep 7

Onderdeel: aardig doen

Les: 'je hoort er ook bij'

Lesdoelen:

- Weten dat iemand zichzelf mag zijn, anders dan anderen
- Zich een mening kunnen vormen over 'wat hoort en wat niet hoort!'

Onderdeel: aardig doen

Les: 'dat gaat te ver'

Lesdoelen:

- Iemand kunnen troosten die gepest wordt
- Gevoelens van verontwaardiging, medelijden en angst kunnen herkennen en benoemen
- Weten waarom het aardig is om iemand te troosten die gepest wordt.

Onderdeel: opkomen voor jezelf

Les: 'mijn smaak'

Lesdoelen:

- Weten dat je met een ander van mening kan en mag verschillen
- Weten hoe je je voelt als iemand negatief reageert op wat jij doet
- Kunnen vasthouden aan een afwijkende mening.

Groep 8

Onderdeel: omgaan met ruzie

Les: 'wat gaat te ver?'

Lesdoelen:

- Weten welk gedrag je bij een ruzie nog acceptabel vindt en wat je te ver vindt gaan
- Weten hoe je je voelt als je een ander te ver vindt gaan
- Weten wat je dan kunt doen

Dagopeningen groep 8:

Les: 'help brieven'

Omschrijving: brieven geschreven door kinderen (1 brief over pesten). Brieven dienen als leidraad voor een gesprek.

Andere suggesties:

De volgende suggesties en materialen zijn zowel preventief als curatief inzetbaar.

Leskisten GGD:

De GGD heeft een heleboel leskisten rondom pesten in de omloop. Deze zijn altijd te leen bij de GGD kantoren.

Prentenboeken:**Onderbouw / middenbouw:**

Titel: 'Zand erover'

Auteurs: Bettie E, Greet B

Uitgeverij: Amsterdam: Clavis, 2004

Omschrijving: prentenboek over pesten voor onderbouw, middenbouw.

ISBN: 9789044802924

Titel: 'Ze pesten me!'

Auteurs: J. Green & M. Gordon

Uitgeverij: Hilversum: Kwintessens, 2000

Omschrijving: prentenboek over pesten voor onderbouw, middenbouw

Stan gaat naar een hele leuke school. Er is een grote speelberg en de juf is erg lief. Toch hoopt Stan dat hij ziek wordt. Te ziek om naar school te gaan. Hij is immers bang voor Thomas die hem pest. Stan kan niet tegen hem op. Maar op een dag gebeurt er iets wat Thomas erg verdrietig maakt. En Stan moet kiezen of hij hem helpt of niet.

ISBN: 9789057880438

Titel: 'Een vuurspuwend monster(tje). Pesten anders bekeken!

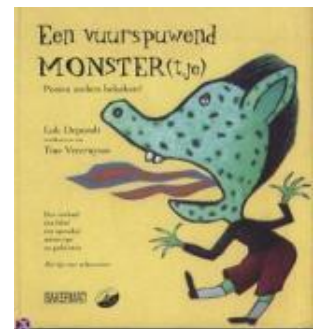
Auteur: Luk Depondt

Uitgeverij: Bakermat Stichting Jeugd & Vrede

Omschrijving: een verhaal, een strip, een fabel, een sprookje en gedichten over pesten (tevens met tips voor volwassenen).

(hier zijn meerdere materialen bij te bestellen; zie lespakketten)

ISBN 90 546 1253 3

Titel: Elmer

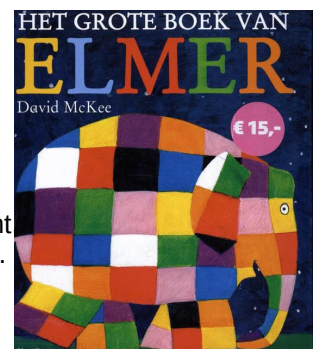
Auteur: David McKee

Uitgever: Van Holkema & Warendorf, Houten, 1992

Doelgroep: groepen 1, 2, 3 en 4

Inhoud: Elmer de olifant heeft er genoeg van dat hij er anders uitziet dan andere olifanten. Hij wil er net zo uitzien en verandert zichzelf. Dan blijkt dat de olifanten hem niet meer als Elmer herkennen maar hem aanzien voor een doodgewone olifant. Zo ontdekt hij dat hij beter zichzelf kan blijven dan zich aan te passen aan de kudde.

ISBN: 9789047503569

Titel: Anders is leuk!

Auteur: Francine Oomen

Uitgever: Rubinstein b.v. april 2009

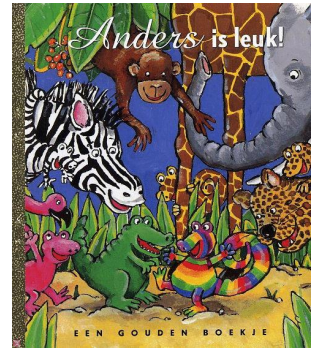
Omschrijving: klein prentenboekje over 'anders zijn'

Anders is een kameleon en wordt geboren in een krokodillengezin.

Al snel blijkt hij helemaal niet te kunnen zwemmen. Hij nogal anders.

Als hij de wijde wereld intrekt komt hij veel verschillende leuke dieren tegen; ondanks de vele overeenkomsten, zijn er ook altijd verschillen. Hoewel dat soms wat lastig is, zou Anders het maar wat saai vinden als iedereen hetzelfde zou zijn!

ISBN: 9789054440222

Titel: Eentje Geentje; het lieveheersbeestje

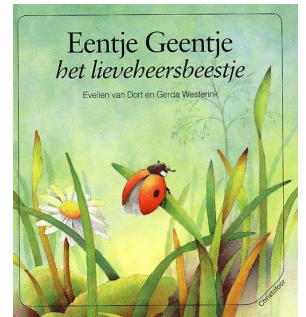
Auteur: Evelien van Dort & Gerda Westerink

Uitgever: Christoffor

Omschrijving: prentenboek voor onderbouw

Inhoud: Een lieveheersbeestje wordt door zijn soortgenoten gepest omdat hij slechts één stip heeft. Hij vraagt een worm en een mier of zij nog een stipje voor hem hebben. Tenslotte komt hij bij de koning, die hem met één stip juist zo bijzonder vindt. De anderen vinden dat ook, behalve zijn plaaggeesten, die zich onder een blad zitten te schamen en zo het feest bij de koning missen. Voortaan verzorgt hij de rozenstruik waarin de koning woont

ISBN: 9789062385980

Titel: Mieke wil niet meer naar school

Auteur: Hilde Schuurmans

Uitgever: Clavis

Omschrijving: Prentenboek met zeer herkenbaar thema: pesten. In eerste instantie wordt dit niet herkend door haar ouders noch door de dokter (buikpijn, hoofdpijn). Max legt de vinger op de zere plek. Iedereen geeft advies (boos kijken, groot worden etc.), maar Max laat haar zien hoe fantastisch ze is; weet wie je bent en wat je kunt.

Inhoud: Het leeuwje, Mieke, wil niet meer naar school omdat ze gepest wordt door Janus de Haas. Vriendje Max, de big, geeft advies en dat zorgt voor een doorbraak

ISBN 90 448 0303 4

Titel: Rikki

Auteur: Guido Van Genechten

Uitgever: Clavis

Omschrijving: Rikki het konijn is niet blij met zijn rechteroor. Het is een hangoor. De andere konijnen lachen hem uit. Totdat Rikki er zelf ook om kan lachen.

ISBN: 9789068226263

Titel: Roosje Big en Piepertje Muis

Auteur: Rik Dessers

Uitgever: Clavis

Omschrijving: Roosje Big en Piepertje Muis worden door de andere dieren gepest. Ze hebben alle twee een staart die niemand anders heeft. Als ze elkaar ontmoeten vinden ze dat juist leuk.

ISBN: 9789068225655

Titel: Toen Leopold een pestkop was

Auteur: Dina Gellert

Uitgever: Lannoo

Omschrijving: Wat is er met Leopold aan de hand? Hij haalt opeens allerlei gemene streken uit. Wordt hij soms uitgelachen op school?

ISBN: 9789020933703

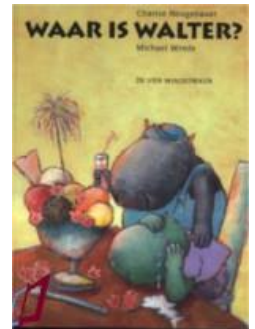
Titel: Waar is Walter?

Auteur: Charisse Neugebauer

Uitgever: De Vier Windstreken

Omschrijving: Walter is dol op verstoppertje spelen. Maar hij mag niet meedoen met de andere kinderen. Ze zeggen dat hij te dik is om een goede verstopplaats te vinden. Dan krijgt oom Hugo een idee...

ISBN: 9789055796311

Titel: Waarom nou?

Auteur: Tony Ross

Uitgever: Sjaloom

Omschrijving: Een jongen vraagt zich af waarom een andere jongen hem pest. Samen met zijn hond probeert hij een antwoord op die vraag te vinden. Is het omdat hij stinkt of omdat hij een misbaksel is? Of zou de pestkop soms jaloers zijn?

ISBN: 9789062494644

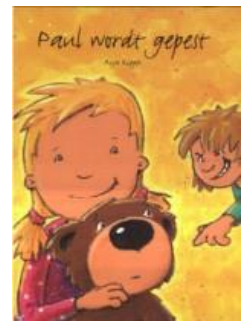
Titel: Paul wordt gepest

Auteur: Anja Rieger

Uitgever: Mercis

Omschrijving: Lena gaat naar de speeltuin. Haar knuffelbeer Paul gaat mee. Dat vinden sommige kinderen raar. Ze proberen Paul uit. Dat vindt Paul eng en naar. Maar Lena is niet bang. Ze verdedigt haar vriendje Paul. Daar hebben de andere kinderen niet van terug!

ISBN: 9789056470142

Leesboeken:

De volgende leesboeken zijn zowel geschikt voor het zelfstandig lezen (van kinderen) als voor het klassikaal voorlezen in de groep...

Middenbouw / bovenbouw Cyberpesten:**Titel:** Chatten**Auteur:** A. Bon**Uitgever:** Tilburg: Zwijsen, 2003**Omschrijving:** Een leesboek voor de groepen 4, 5 en 6**Inhoud:** Luuk houdt van chatten. Hij doet het dan ook vaak.

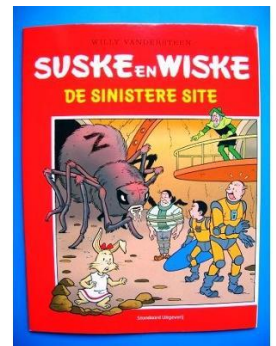
Chatten is fijn, want hij kan anoniem alles aan iedereen vertellen, zelfs geheimen. Totdat hij een geheim vertelt waar hij spijt van krijgt. (Preventief inzetbaar)

ISBN: 9789027648204Cyberpesten:**Titel:** Suske en Wiske – De sinistere site**Auteur:** P. Geerts**Uitgever:** Antwerpen: Standaard Uitgeverij**Omschrijving:** informatieve strip voor de bovenbouw**Doelgroep:** Groepen 5,6,7 en 8

Inhoud: In De Sinistere Site wordt Wiske al surfend naar een andere wereld geflitst. Aan de hand van haar belevenissen worden de gevaren van internet blootgelegd en wordt verteld hoe deze vermeden kunnen worden.

Op de laatste bladzijden van de strip komen tips voor de kinderen:

hoe ze zonder gevaar kunnen surfen en waar ze op moeten letten als ze chatten.

Titel: Spijt**Auteur:** Carry Slee**Uitgever:** Holkema & Warendorf, oktober 2005**Omschrijving:** leesboek over pesten**Doelgroep:** bovenbouw

Inhoud: Jochem voelt zich niet erg gelukkig in de tweede klas.

Hij is het mikpunt van getreiter. David doet er niet aan mee, maar hij durft er niks van te zeggen. De klassenleraar, die gymnastiek geeft, grijpt ook niet in.

Hij heeft een hekel aan dikke Jochem. Jochem lijkt zich niets aan te trekken van de pesterijen, die elke dag erger worden. Als de klas weer eens dubbel ligt, lacht hij zelf mee. Maar op een ochtend krijgen ze van de rector te horen dat Jochem na de klassenavond niet is thuisgekomen. David voelt zich schuldig. Waarom heeft hij zijn mond ook nooit opengedaan? Samen met een vriendin gaat hij Jochem zoeken om te zeggen dat het hem spijt. Dan vinden ze Jochems tas in het meer. Misschien is het al te laat...

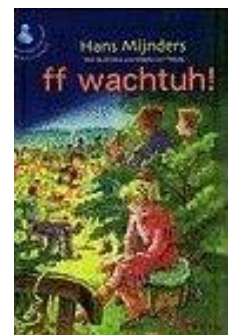
ISBN: 9789049920838Cyberpesten:**Titel:** FF wachtuh**Auteur:** H. Mijnders**Uitgever:** Columbus, Heereveen / Kwintessens, Amersfoort, 2006**Doelgroep:** Groepen 7 en 8

Inhoud: Anne-fleur chat regelmatig met klasgenoten op msn.

Erg gezellig, totdat Manon online komt. Zij verspreidt leugens over Anne-fleur.

Een goed boek waarin de machteloosheid van Anne-fleur duidelijk naar voren komt.

Daarnaast illustreert het duidelijk hoe kinderen ge(cyber)pest kunnen worden.

ISBN: 9789085430339

Cyberpesten:**Titel:** Geen bericht, goed bericht**Auteur:** C. Cazemier**Uitgever:** Uitgeverij Ploegsma, Amsterdam, 2005**Doelgroep:** Groepen 7 en 8

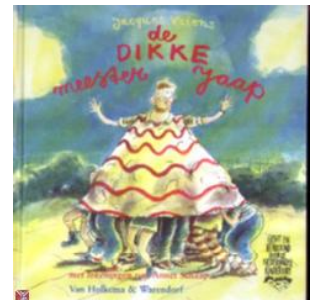
Inhoud: De brugklas heeft veel leuke, nieuwe en spannende dingen. De mindere kant is het gepest. De groep van Kirsten en haar vrienden worden constant gepest en geplaagd via sms en e-mail. Wanneer Kirsten ontdekt wie het is koopt zij diegene af. De gevolgen hiervan had ze van tevoren niet ingeschat.

ISBN: 9789021617695**Titel:** Hier harder slaan**Auteur:** M. Bisschop en D. Verreydt**Uitgever:** Uitgeverij Altiora Averbode, 2000**Doelgroep:** Groepen 5,6 en 7

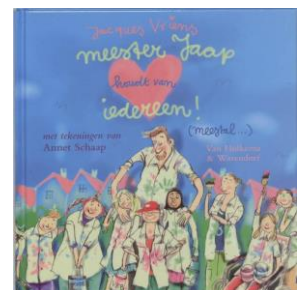
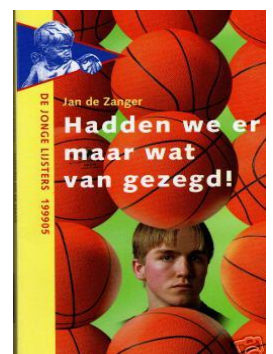
Inhoud: In dit boek gaat het over drie jongens, die allen een rol hebben in het pesten. Eén is de pester, een ander het slachtoffer en de derde is de twijfelende en meelopende partij. Een makkelijk te lezen boek wat de emoties en gevoelens van de kinderen goed uitbeeldt.

ISBN: 978-90-317-1610-4**Titel:** De dikke meester Jaap**Auteur:** Jacqueus Vriens**Uitgever:** Van Holkema & Warendorf**Doelgroep:** middenbouw / bovenbouw**Inhoud:** Een lees/voorleesboek over de klas van Meester Jaap.**Dit boek is een bundel van drie Meester Jaap boeken.**

Omschrijving: Goede verhalen waar je als leerkracht op in kan haken met bijvoorbeeld een klassengesprek. Herkenbare onderwerpen als pesten, anders zijn, ruzie, geloof, geheimen, verliefdheid, gevoelens, feesten enz...

ISBN: 9789026992759**Titel:** Meester Jaap houdt van iedereen (meestal...)**Auteur:** Jacqueus Vriens**Uitgever:** Van Holkema & Warendorf**Doelgroep:** middenbouw / bovenbouw**Inhoud:** Een lees/voorleesboek over de klas van Meester Jaap.

Omschrijving: Goede verhalen waar je als leerkracht op in kan haken met bijvoorbeeld een klassengesprek. Herkenbare onderwerpen als pesten, anders zijn, ruzie, geloof, geheimen, verliefdheid, gevoelens, feesten enz...

Dit is het nieuwste boek over Meester Jaap.**ISBN:** 9789026917707**Titel:** Hadden we er maar wat van gezegd!**Auteur:** Jan de Zanger**Uitgever:** Leopold**Doelgroep:** bovenbouw (10 jaar en ouder)**Omschrijving:** een leesboek gericht op de zwigende middengroep.**ISBN:** 9789025848163

Titel: Brillenman

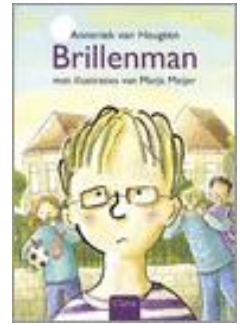
Auteur: Anneriek van Heugten

Uitgever: Clavis

Omschrijving: Verhaal in 29 korte hoofdstukken, waarin de thema's 'bril dragen' en 'gepest worden' uitgebreid behandeld worden. Dit vlot geschreven boek leest gemakkelijk door het gebruik van korte zinnen en veel dialogen. Ook de bladspiegel is zeer overzichtelijk. De tien paginagrote illustraties in grijs tinten sluiten goed bij het verhaal aan. Vanaf ca. 8 jaar.

Inhoud: Alex vindt dat de juf te klein schrijft. En de ondertitels op televisie zijn ook al zo onduidelijk. Maar het ligt niet aan de juf, en ook niet aan de televisie. Alex heeft een bril nodig, maar ziet dat helemaal niet zitten. Als hij hem eenmaal heeft, moet hij er erg aan wennen, zeker als een paar kinderen van de klas hem ermee pesten. Zijn vrienden Job en Nina bedenken een plan om Alex te helpen, maar het loopt net iets anders dan verwacht.

ISBN: 9789044803150

Titel: Malis stinkt naar...

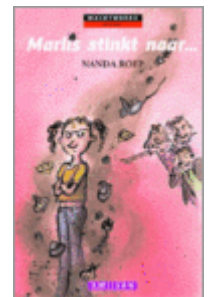
Auteur: Nanda Roep

Uitgever: Zwijsen

Omschrijving: leesboek voor bovenbouw. Te gebruiken op school om pesten bespreekbaar te maken. Voor 9 jaar en ouder.

Inhoud: Van de een op de andere dag wordt Marlis het pispaaltje van de klas. 'Marlis is pis' en 'Pis wis tis dis' is het enige wat ze kunnen verzinnen. Nou dat kan Marlis zelf wel beter. Dan breekt de ergste pestkop zijn pols en moet twee weken thuis blijven. Marlis zet alles op alles om in die korte tijd van het pesten af te komen. Waarom Marlis akelige versjes over zichzelf schrijft en zich daarmee vernedert, is wellicht moeilijk te begrijpen. Ze gaat wel erg volwassen om met het pestprobleem. Haar ouders en de juf kunnen haar een beetje helpen, maar ze moet het zelf oplossen

ISBN: 9789027646439

Titel: Pestmeiden

Auteur: J. Wilson

Uitgever: Hillen-Davidsfonds

Omschrijving: leesboek bovenbouw. Een warm, meeslepend verhaal over pesten en vriendschap (vanaf 9 jaar)

Inhoud: Mandy, de ik-figuur, wordt door klasgenootjes gepest vanwege haar vlechten, truttige kleding en haar overbezorgde oude ouders. Zelfbewuster wordt ze als in haar straat het oudere meisje Tanya komt wonen, die in een pleeggezin is geplaatst. Deze is hip gekleed, niet op haar mondje gevallen en beschouwt Mandy al gauw als kleiner zusje. Tanya leert Mandy situaties te relativiseren; zichzelf bijvoorbeeld zou dolgraag door ouders worden gekoesterd en verwend. De vriendschap wordt op de proef gesteld wanneer Mandy ontdekt dat Tanya's cadeautjes gestolen blijken te zijn. Als Tanya tijdens een winkeldiefstal is opgepakt, wordt ze in een tehuis geplaatst. De meisjes moeten afscheid van elkaar nemen, maar doen dit niet voor eeuwig.

ISBN: 9789076897066

Titel: Vechten tegen pesten

Auteur: Guurtje Leguijt

Uitgever: Callenbach

Omschrijving: leesboek bovenbouw (vanaf 9 jaar)

Inhoud: Laura gaat naar een nieuwe school. Op haar vorige school werd ze heel erg gepest. Nu doet ze haar best om vrienden te maken. En om niet op vallen. Gelukkig lijkt alles goed te gaan. Zelfs Manon, het populairste meisje van de klas, wil met haar optrekken. Eindelijk is het weer leuk om naar school te gaan. Voor Jos niet. Jos is in Laura's nieuwe klas degene die gepest wordt. Manon wil dat Laura meedoet. Het is het makkelijkst om mee te pesten. Maar juist Laura weet hoe erg het is om gepest te worden. Als ze niet meehelpt om Jos te pesten, zal ze dan zelf weer gepest worden?

ISBN: 9789026610998

Titel: ik weet je te vinden

Auteur: N van Kaathoven

Uitgever: nino

Omschrijving: Het boek bestaat uit een verhalend gedeelte (tweederde) en een informatief gedeelte (eenderde). In het informatieve gedeelte komen ervaringen van andere jongeren aan de orde en worden tips gegeven aan kinderen die gepest worden, aan de pesters zelf en aan ouders en leerkrachten. Verder wordt er verwezen naar belangrijke websites en diverse boeken over het onderwerp voor zowel kinderen, ouders als leerkrachten. Vanaf ca. 10 jaar.

Inhoud: Opeens is dat bericht er. Op het paardenforum waar Anoeke bijna dagelijks te vinden is. Een bericht over haar dikke billen en dat het logisch is dat je met die billen van je paard valt. Wie heeft haar gezien? Er volgen steeds gemener chatberichten, smsjes en mailtjes, de cyberpester kent zelfs Anoeks wachtwoord. De bedreigingen worden steeds erger totdat zelfs Iga, haar manegepaard, bedreigd wordt met de dood. Anoeke heeft nergens meer rust. Wanneer haar vader de politie heeft ingeschakeld, komt Anoeke er bij toeval achter wie de dader is. Dat is misschien nog wel de grootste schok.

ISBN: 9789085605355

Titel: ruzie in de gymzaal

Auteur: J.W. van der Horst

Uitgever: C.P.S.

Omschrijving: Deeltje uit de serie 'Onder twee ogen', een serie voor opgroeiende basisschoolkinderen waarin sociaal-emotionele vraagstukken aan de orde worden gesteld. Het onderhoudende verhaaltje is in korte zinnen geschreven. Vanaf 9 jaar.

Inhoud: Hassan zit in groep zeven. Zijn moeder en oma houden erg van het bakken van Marokkaans gebak en andere gerechten, maar Hassan wil er niet meer van eten. Hij wordt gepest omdat hij te dik is en dure cadeaus krijgt. Tijdens de gymnastiekles neemt Hassan wraak, hij legt de kleren van de grootste pestkoppen onder de douche. In zijn opstel licht Hassan zijn wraakactie toe.

ISBN: 9789065085733

Ondersteunend materiaal:

Titel: Kinderen en... ingrijpende situaties / pesten

Auteur: Marja Baeten en Jos van Hest

Uitgeverij: Hilversum: Kwintessens, 2002

Omschrijving: informatie over pesten en anti-pestbeleid, lesmateriaal verdeeld in drie verschillende niveaus.

ISBN: 978-90-578-8077-3

Titel: Kinderen en...ingrijpende situaties (agressie en geweld)

Auteur: Janne Poort van Eeden

Uitgever: Hilversum; Kwintessens, 2003

Omschrijving: Het gedrag van kinderen op het schoolplein, op straat en in school kan ruw zijn. Steeds meer kinderen raken in de problemen door hun agressieve gedrag en het gebruik van geweld.

In dit boek staan de mogelijke oorzaken van agressie en geweld beschreven. U als leraar leest erin hoe u dit kunt herkennen. Compleet met verrassende lessen, werkvormen en handige tips zodat u kunt werken aan een prettig schoolklimaat.

ISBN: 978-90-578-8097-1

Titel: 'Kinderen en... van schoolplein tot schoolplaats'

Auteur: Celeste Snoek & Roeland Maier

Uitgever: Hilversum: Kwintessens, 2003

Omschrijving: een handvat om op een systematische manier de 'schoolpleinproblematiek' aan te pakken. Concreet lesmateriaal voor alle bouwen!

ISBN: 978-90-578-8083-4

Titel: 'Kinderen en...hun rol als bemiddelaar'

Auteur: Barbara Porro

Uitgever: Hilversum: Kwintessens, 2003

Omschrijving: een praktische methode om conflicten op een goede manier op te lossen. Met het zes-stappen-plan krijgen kinderen en leerkrachten concrete handreikingen aangeboden om eigen onderlinge conflicten op te lossen of anderen daarbij te helpen.

ISBN: 978-90-578-8091-9

Titel: Kinderen en...hun morele talenten

Uitgever: Kwintessens

Omschrijving:

De methode *Kinderen en... hun morele talenten* biedt oefeningen aan die kinderen uitnodigen een eigen mening te vormen en deze te beargumenteren. Compleet met dilemma's zonder normatief te zijn. De lessen zijn geclusterd tot 8 projecten per jaar, per leergroep. U kunt ervoor kiezen de hele methode achter elkaar te doorlopen maar ook om er op een moment dat het uitkomt een project uit te halen en te behandelen.

Titel: 'Kinderen en ... keuzen maken; over het omgaan met sociale druk, reclame, beïnvloeding en verleiding.

Auteur: Hilda Algra

Uitgeverij: Hilversum: Kwintessens, 2007

Omschrijving: Dit boek helpt de leraar zich bewust te worden van de vele vormen van reclame, groepsdruk, beïnvloeding en verleiding en hoe daarmee om te gaan. Dit boek bevat veel lesmateriaal voor onder-, midden- en bovenbouw!

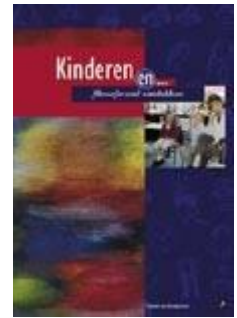
Titel: Kinderen en... filosoferend ontdekken

Auteur: Nanda van Bodegraven

Uitgever: Hilversum: Kwintessens

Omschrijving: Tijdens een filosofisch gesprek leren kinderen hun eigen kennis en denken verkennen en gebruiken. Door het stellen van open vragen ontdekt de leraar hoe belangwekkend deze kinderlijke gedachten zijn en wat kinderen vaak al zelf weten over verschillende onderwerpen. Alle filosofische onderwerpen in dit boek sluiten aan bij de vak- en vormingsgebieden van de basisschool. Ze zijn uitgewerkt in 18 lessen. Door de afwisseling in werkvormen filosoferen de kinderen letterlijk met hoofd, handen en voeten.

ISBN: 978-90-578-8065-0

Cyberpesten:

Titel: 'Pesten is laf! Cyberpesten is laffer'

Auteur: Bamber Delver en Liesbeth Hop

Uitgeverij: Vives Media B.V. / Stichting De Kinderconsument 2007

Doelgroep: Ouders, leerkrachten en andere professionals die werken met kinderen/jongeren

Omschrijving: informatieboek over cyberpesten.

ISBN: 978-90-809076-4-5

Titel: Pesten, wat vind jij?

Auteur: T. van Dugteren

Uitgever: Uitgeverij Lannoo, Tiel/Arnhem, 2006

Doelgroep: Groepen 7 en 8

Inhoud

Een handboek met nuttige tips en suggesties voor iedereen die ge(cyber)pest wordt. De hoofdstukken van dit boek zijn opgebouwd aan de hand van vragen. Daarom is dit boek handig en bruikbaar.

ISBN: 9789085681229

Cyberpesten

Titel: Slim en safe internetten

Auteur: B. Delver

Uitgever: Vives Media i.s.m. De Kinderconsument en MSN, 2004

Doelgroep: Groepen 5, 6, 7 en 8

Inhoud

Via dit boek krijgen kinderen suggesties en handige tips om veilig te (leren) internetten. Op internet kunnen kinderen met veel ongeschikt materiaal in aanraking komen. Hoe ga je hiermee om? De kinderen krijgen handvatten en hulp van kinderen die het al eens hebben meegemaakt. Dit nuttige en praktische boek helpt kinderen om met internet om te gaan zodat het leuk blijft.

ISBN: 9789080907614

Cyberpesten

Titel: Vet Veilig Internet

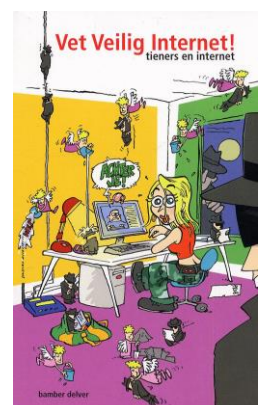
Auteur: B. Delver

Uitgever: Vives Media i.s.m. MSN en UPC, 2006

Doelgroep: Voor leerkrachten van groep 6, 7 en 8 en ouders

Inhoud : Vrijwel alle kinderen en jongeren in Nederland zijn geregeld op internet en chatsites te vinden. In veel gevallen speelt een gedeelte van hun sociale leven hier af. Het is een virtuele wereld waar veel opvoeders en leerkrachten weinig ervaring en weet van hebben. Dit boek biedt handvatten en suggesties hoe hiermee om te gaan. Daarnaast doet het aanbevelingen hoe kinderen te beschermen tegen de minder leuke kant die internet heeft.

ISBN: 9789080907638

Titel: Kinderen en pesten

Auteur: Bob van der Meer

Uitgave: Kosmos-Z&K Uitgevers, Utrecht / Antwerpen

Doelgroep: Ouders en leerkrachten

Beschrijving: een informatieboek over pesten

Inhoud: Het vermoeden van pesten is er vaak. Tot concrete maatregelen komt het vaak niet omdat het moeilijk is de vinger op de juiste plek te leggen. Wat pesten precies is en manieren om hiermee om te gaan worden in dit boek beschreven. Steeds meer leerkrachten en ouders hebben er aandacht voor, maar het probleem blijft hardnekkig. Hoe meer ouders en leerkrachten over het verschijnsel weten, hoe eerder zij het zullen gaan en maatregelen nemen.

ISBN: 9789021536255

Titel: Pesten, gedaan ermee!

Auteur: Gie Deboutte

Uitgever: BDJ – Jeugd & Vrede vzw i.s.m. Stichting Vredeseducatie, Bakermat Uitgevers, Brussel, 1995

Doelgroep: Leerkrachten en ouders

Beschrijving: een informatief boek over pesten

Inhoud: Het boek bestaat uit vier delen:

Pesten kan niet meer! Het eerste deel wil aantonen dat er genoeg redenen zijn om pesterijen te stoppen: het aantal slachtoffers, de pijnlijke gevolgen, gemiste kansen en de vooroordelen die bestaan over pesten, worden beschreven. Pesten begrijpen = pesten vermijden. Het tweede deel bundelt noodzakelijke informatie over het pestgebeuren. Er wordt uitgelegd op welke manieren kinderen elkaar pesten, wat typisch is voor de pestkop, voor de zondebok en voor de meelopers. De specifieke rol van alle ouders, opvoeders en begeleiders wordt bondig toegelicht. Alle ouders op het voorplan. Dit deel geeft informatie die alle ouders moeten weten, adviezen voor ouders van pestkoppen en adviezen voor ouders van zondebokken. Een goede begeleiding maakt het verschil. Het laatste deel van dit boek gaat in op wat leerkrachten, schooldirecties en begeleiders kunnen doen aan het pestprobleem. Achterin het boek zijn nuttige adressen vermeld. Ook wordt een boekenlijst weergegeven met boeken over pesten, gerangschikt naar leeftijd.

ISBN: 9075640013

Titel: Pesten op school, lessuggesties voor leerkrachten

Auteur: Bob van der Meer

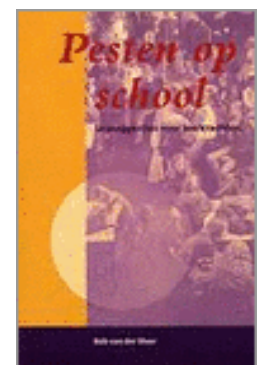
Uitgave: Van Gorcum, Assen, 1997

Doelgroep: Leerkrachten, schoolleiders en anderen die binnen het onderwijs werkzaam zijn.

Inhoud: In hoofdstuk 1 beschrijft de auteur een systematische aanpak van het pestprobleem. In hoofdstuk 2 wordt kort ingegaan op de vijfsporenaanpak die centraal staat in een systematische aanpak. In de hoofdstukken die daarop volgen geeft de auteur een overzicht van lessuggesties, uitgesplitst naar: onderbouw, middenbouw, bovenbouw basisonderwijs, en brugklas, klassen 2,3, bovenbouw voortgezet onderwijs. De lessuggesties worden beschreven aan de hand van materiaal wat in de loop der jaren op dit gebied is verschenen.

De materialen (video's, boeken en toneelvoorstellingen) worden schematisch beschreven.

ISBN: 9789023232391

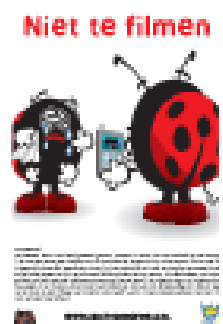

Titel: Anti-pest campagne

Uitgever: Stichting Zinloos Geweld

Inhoud: een pakket met 17 anti-pestposters. Alle posters behandelen een ander thema m.b.t. pesten. Onder andere de onderwerpen digitaal pesten, vooroordelen en buitensluiten komen aan de orde.

Prijs: 35 euro

Lespakketten:

Titel: Mr: Ctrl**Auteur:** Stichting De Kinderconsument i.s.m. MSN**Uitgave:** Stichting De Kinderconsument i.s.m. MSN, 2007**Doelgroep:** Groepen 6, 7 en 8**Omschrijving:** Lesmateriaal tegen cyberpesten voor PO groep 6 t/m 8.**Inhoud:**

Deze reader heeft het motto: wat je offline niet doet, doe je online ook niet. De robot Mr.CTRL, die kan worden toegevoegd in MSN, fungeert als een online hulpje voor de kinderen. Het huiswerk bestaat uit: thuis msn'en, en samen met ouders dit onderwerp bespreken. Onderwijsbetrokkenen kunnen het lespakket ook bestellen of downloaden.

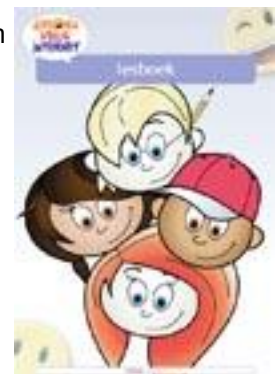
Dit kan op <http://mrctrl.spaces.live.com>.

Titel: Horen, zien en niet meer zwijgen**Auteur:** M. Cox**Uitgever:** Uitgeverij Zorn, Leiden. 2005**Doelgroep:** Groepen 7 en 8**Bevat:** Docentenhandleiding & Werkschrift**Inhoud:**

Dit lespakket richt zich niet op de pesters en niet op de gepesten, maar op de zwijgende middengroep. In de docentenhandleiding zijn suggesties opgenomen voor de leerkracht. Het schrift voor de kinderen geeft handvatten hoe zij stoppen 'zwijgend' te zijn. Daarnaast zijn er opdrachten die hen helpen bewuster na te denken hoe om te gaan met pesten.

Titel: Diploma Veilig Internet – niveau 1 & 2**Uitgever:** Stichting Kennisnet ICT op school i.s.m. Ministerie van Economische Zaken en Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap**Doelgroep:** Groepen 6,7 en 8**Bevat:** Informatiefolder, docentenhandleiding, lesboekjes op twee niveaus, werkboekjes op twee niveaus, een toets enz...**Inhoud:**

Dit uitgebreide lesboek is een zeer informatief en handig naslagwerk, voor zowel kinderen als leerkrachten. De informatiefolder is voornamelijk gericht aan kinderen. Hierin komen ervaringen, verhalen, tips en nuttige weetjes naar voren. De docentenhandleiding geeft achtergrondinformatie en biedt handvatten hoe de leerlingen (veilig) te laten internetten. Gratis te downloaden.

Titel: Een vuurspuwend MONSTER(tje)**Auteur:** Luk Depondt**Uitgever:** Jeugd en Vrede, Brussel, 1999**Doelgroep:** Groepen 2 tot 5**Inhoud:** Dit pakket is verdeeld over 10 aandachtsvelden:

- Een klein, stil ding!: Pestsituaties herkennen en aanpakken
- Ik?: Welbevinden en zelfwaardegevoel
- Is het dan een wonder?: Kinderen die het moeilijk hebben

- Vandaag wil ik het extra leuk!: Een uitdagende omgeving
- Is er dan niemand die me helpen wil? Zelfsturing
- Luisteren naar woorden diep in mij – Kijken door de ogen van anderen:
Werken rond gevoelens
- Dat kan echt niet: Regelduidelijkheid en veiligheid
- Brul voor het te laat is!: Sociale vaardigheden
- Samen zijn we sterk en groot: Een stevige groep
- Alle mensen vleugels: Een meer vreedevolle maatschappij

Elk aandachtsgebied sluit aan bij een fabel, sprookje, verhaal, gedicht of minstrip uit het (voor)leesboek. Tevens zijn voor elk aandachtsgebied kopieerbladen opgenomen in de vormingsmap.

Titel: Lesbrieven Omstanders bij pesten

Auteur: www.pestweb.nl

Uitgever: www.pestweb.nl

Omschrijving: een lesbrieven met concrete lessuggesties voor zowel preventief handelen als curatief handelen.

Spelmateriaal:

Titel: Pestkwartet

Uitgever: Pestweb i.s.m. BOOM

Doelgroep: Groepen 5, 6, 7 en 8

Inhoud : Een spel wat de kinderen uitdaagt en helpt na te denken over wat pesten is en wat de gevolgen kunnen zijn. Dit kaartspel kan gespeeld worden in groepen en/of klassikaal. Het is gemakkelijk te spelen en neemt niet veel tijd in beslag.

Titel: Bouw een muurtje over pesten

Auteur: Alice Vlottes

Uitgever: Pestweb

Omschrijving: Deze kaartjes kunnen een hulpmiddel zijn om pesten in de klas aan de orde te stellen. Door middel van deze kaartjes leer je de leerlingen nadenken over verschillende vormen van pesten en bespreken leerlingen met elkaar wat ze vinden van deze manieren van pesten.

De kaartjes zijn op een eenvoudige wijze in te zetten.

Een korte handleiding is bijgesloten.

Een set kaarten is voldoende voor een klas van 20 / 30 leerlingen.

Titel: Bouw een muurtje over digitaal pesten

Auteur: Alice Vlottes

Uitgever: Pestweb

Omschrijving: Deze kaartjes kunnen een hulpmiddel zijn om digitaal pesten in de klas aan de orde te stellen. Door middel van deze kaartjes leer je de leerlingen nadenken over de verschillende vormen van digitaal pesten en bespreken leerlingen met elkaar wat ze vinden van deze vormen van cyberpesten. De kaartjes zijn op een eenvoudige wijze in te zetten.

Een korte handleiding is bijgesloten.

Een set kaarten is voldoende voor een klas van 20 / 30 leerlingen.

Titel: Kwartetspel 'De Coole kikker'

Auteur: Anne Kooijman

Uitgave: 2008

Omschrijving: Het kwartetspel 'De Coole kikker' is een simpel spel om kinderen te leren zich meer sociaal te gedragen. Het kwartetspel bestaat uit negen kwartetten met belangrijke onderwerpen die ook behandeld worden tijdens sociale vaardigheidstrainingen. Kinderen krijgen, al spelende, informatie over steeds weer terugkerende moeilijke sociale situaties. In de klas kan het spel gebruikt worden als aanleiding om verder te praten over sociaal gedrag.

Inhoud van het spel: het kwartetspel omvat 9 aspecten die ook in een sociale vaardigheidstraining aan bod komen, nl.:

1. Hoe leer je iemand snel kennen?	Handige Harry
2. Hoe krijg je vrienden?	Vriendelijke Vriend
3. Hoe werk je goed samen?	Goeie Gasten
4. Hoe onderhandel je?	Spelende Spetters
5. Hoe vraag je of je mee mag spelen?	Moedige Makkers

6. Wat doe je als je uitgescholden wordt? Scheldende Schoffies

7. Een groep pest 1 kind. Wat doe je? Laffe lefgozers

8. Een meisje wordt buitengesloten. Helpende hand

9. Wat doe je als je gepest wordt? Coole Kikker

Te bestellen via: <http://www.decoolekikker.nl/index.htm>

Titel: Superheld

Uitgever: Sculpo Simuleerspel (2007)

Omschrijving:

Simulatiespel over waarden en normen voor de bovenbouw van het basisonderwijs. Het spel kan in groepjes, klassikaal of één-op-één worden ingezet. Doel is leerlingen te helpen bij het ontwikkelen van waarden en normen over veilig en sociaal gedrag in alledaagse situaties. Spelthema's zijn ondermeer plagen en pesten, internet en msn en omgaan met groepsdruk. Al spelend komen leerlingen terecht in situaties die zich thuis, op school en op internet kunnen voordoen. Het materiaal bestaat uit een werkmap voor de docent, een spelbord met spelregels, een kaartset voor groep 5/6, een kaartset voor groep 7/8, vier schatkistjes en powersteentjes, vier pionnen en een dobbelsteen. De werkmap bevat een toelichting op de leerdoelen, uitleg van de verschillende gebruiksmogelijkheden en verdieping van de lesstof.

ISBN: 978-90-78724-01-8

Site: <http://www.sculpo-simuleerspel.nl> info@sculpo-simuleerspel.nl

Prijs: 199 euro

Titel: energize! Groepsactiviteiten voor groot en klein

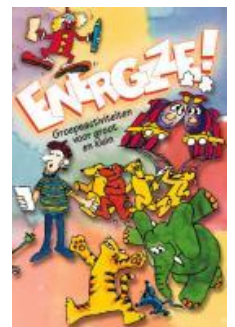
Auteurs: C. Apacki

Uitgever: Leefstijl

Omschrijving: Het boek Energize! bevat een groot aantal groepsactiviteiten voor jong en oud. IJsbrekers groepssamenstellende spelen, allerlei actieve en lichamelijke activiteiten. Verder bevat het taal- en denkspelletjes. Het laatste hoofdstuk is gewijd aan afscheidspelletjes. Het gaat in dit boek om plezier, samenwerking en spontaniteit

ISBN: 9789075749281

Prijs: 18, 50

Beeldmateriaal:

Titel: Pietje Kortstaart

Omschrijving: Een video over een klein poesje dat gepest wordt

Duur: 81 minuten

Doelgroep: 5 tot 9 jaar

Inhoud: Een superspannende film over het kleine poesje Pietje dat terecht komt in de grote stad. In zijn nieuwe omgeving heeft Pietje het niet makkelijk, want hij is net een beetje anders dan de andere poezen: Pietje heeft geen staart! Dat lokt de nodige pesterijen uit. Maar gelukkig is Pietje net zo slim als zijn staartje kort is. Te bestellen bij Jeugd & Vrede.

Titel: Villa Life Mijn Verhaal: Chermaine over pesten

Info: een interview tijdens een televisieprogramma voor de bovenbouw (een kind verteld over pesten).

Link:

http://www.youtube.com/watch?v=6B9jPaYZ_A&feature=Playlist&p=66525D22D3D79568&index=5

Titel: Blue Bird

Regisseur: Mijke de Jong

Omschrijving:

Merel is een bollebozerige spriet van twaalf. Zij haalt alleen hoge cijfers, bij elke vraag van een leraar priemt haar vinger in de lucht. Dat wekt wrevel: van de ene op de andere dag is Merel het pispaaletje op school. Eerst plakken haar klasgenoten nare briefjes op haar rug, en wordt Merel opgesloten in het toilet. Later staat haar agenda vol met bedreigingen, en krijgt ze rake klappen. Als Merel door de school loopt, duiken haar klasgenoten opzichtig weg. Merel, die ook nog goed kan skateboarden en schoonspringen en hele dikke boeken leest, durft het niemand te zeggen; de leraren niet en haar ouders niet. Ook bij vrienden of vriendinnen kan ze niet terecht - die heeft ze namelijk niet. De enige bij wie ze troost vindt, is haar zwaar gehandicapte broertje Kasper.

Externe hulp:

- Peermediation

Toenemend geweld is een veelgeziene trend op scholen. Ruzies tussen leerlingen worden vaak breed uitgemeten en komen soms zelfs terecht op YouTube (videobeelden die uitgezonden worden via het internet). Dit alles heeft vaak grote impact op de sociale veiligheid binnen scholen.

Met Peermediation wil Halt Oost-Brabant een bijdrage leveren aan het vergroten van die sociale veiligheid. Een aantal jongeren op een school wordt getraind om bij conflicten als mediator op te treden. Jongeren leren zo zelf om op een goede manier problemen onderling op te lossen.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met Halt Oost-Brabant.

Directeur Halt Oost-Brabant

Rita Bevers

T 040 246 46 04

E r.bevers@haltoostbrabant.nl

Adressen en organisaties:

---

www.pestenislaf.nl

www.kinderconsument.nl

www.weetwatjetypt.nl/kids

www.msn.nl/veiligonline/kinderen

www.pesten.net

www.mijnleerlingonline.nl

www.pestweb.nl

www.sociaalemotioneel.nl

Site met vragen en antwoorden rondom (cyber)pesten

Informatie over de voor- en nadelen over internet

Op deze site kan je hulp en bescherming vinden, voor en door kinderen

Vijf gouden regels in de omgang met het chatprogramma MSN

Tips en handige informatie van drs. Van der Meer. Hij heeft verschillende boeken geschreven rondom pesten.

Informatieve site hoe kinderen onder toezicht toch zelfstandig internet leren ontdekken.

Site met veel nuttige informatie voor kinderen, ouders en leerkrachten.

Informatie over het stimuleren van de sociaal- emotionele ontwikkeling bij kinderen en ondersteund met problemen op dit gebied

Bijlage**‘Pestformulier’***Stap 2: inventariseer het gedrag*

Naam: _____

Groep: _____

Datum: _____

Wie wordt gepest?**Wie pest(en) er?****Welke signalen zie je?****Wanneer vindt dit gedrag voornamelijk plaats?****Waar vindt dit gedrag plaats?****Hoe liggen de kinderen (pester / gepeste) in de groep? (uitslag sociogram)****Overige opmerking / belangrijke punten**